

1981/82:152

Tisdagen den 18 maj em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

16 § Datapolitik (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkanden 1981/82:34 och 33, utbildningsutskottets betänkande 1981/82:28, näringsutskottets betänkande 1981/82:41, arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:15 samt civilutskottets betänkande 1981/82:37.

Anf. 96 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Min uppgift i denna debatt är att kommentera reservationerna 3 och 4 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 15.

I reservation 3 tar vi upp den fackliga utbildningsverksamheten rörande datoranvändningen. Helt nyligen undertecknades ett avtal på den privata arbetsmarknaden, det s. k. utvecklingsavtalet. I detta avtal har man kommit överens om att företagen skall ge utbildning till dem som nu har arbeten inom dataområdet. Det är naturligtvis nödvändigt att så sker. Den utbildningen skall självfallet bekostas av resp. arbetsgivare.

Tanken bakom detta är att tekniken behövs för att ge framtida jobb, bättre löner etc. Utbildningen skall också öka de anställdas kompetens, vilket i sin tur ger den enskilde arbetstagaren en starkare ställning på arbetsmarknaden.

Förutom denna nödvändiga utbildning är den allmänna utbildningen ett måste. De fackliga företrädarna på arbetsplatserna får mycket merarbete på grund av denna teknik, och det är därför mer än rimligt att det också följs upp med en utbildning. Att denna utbildning sker i de fackliga organisationernas regi är en nödvändighet, och att samhället skall svara för kostnaderna för denna aktivitet borde vara självklart.

Jag yrkar härmed bifall till reservation 3.

I vår reservation 4 argumenterar vi socialdemokrater för att arbetarskyddsstyrelsen skall dra upp riktlinjer för datoranvändningen i det praktiska arbetet. Det gäller, som vi skriver i vår reservation, såväl ensamarbete som

industrirobotar och övriga konsekvenser av ny teknik och därmed sammanhängande frågor. Skall arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen klara dessa uppgifter, måste de ha tillgång till kvalificerad kompetens.

Att tro att detta kan ske samtidigt med neddragningen av resurser för arbetarskyddet är okunnigt. Det tyder på att kunskaperna om hur arbetarskyddet i stort fungerar är väldigt små. Om man, som utskottsmajoriteten gör, i stället för en anslagsuppräknning förordar omprioriteringar och rationaliseringar av arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet, vet man som sagt inte under vilka svårigheter verksamheten bedrivs i dag.

Bortom majoritetens skrivning kan skönjas ännu större problem inom denna verksamhet. Det skulle vara klädsamt om majoriteten gav besked om vilka områden som skall försämrats. Är det de mindre arbetsplatserna som skall lämnas vind för våg, eller är det det förebyggande arbetarskyddet? Som bekant betyder att prioritera att man utesluter vissa aktiviteter som pågår i dag.

Herr talman! Jag yrkar med det sagda bifall också till reservation 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

Finansutskottets betänkande 34

Principer och riktlinjer (mom. 1)

Mom. 1 e (försämrade arbetsuppgifter för de anställda)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 15 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 1 h (principer och riktlinjer för datateknikens utveckling i samhället samt uppläggnings av det datapolitiska arbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 68 för reservation 1 av Bo Siegbahn m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

ADB i statsförvaltningen (mom. 2)

Utskottets hemställan bifölls.

Teknikupphandling (mom. 3)

Mom. 3 a, b och e (teknikupphandling på dataområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 67 för reservation 2 av Bo Siegbahn m. fl.

Mom. 3 c och d

Utskottets hemställan bifölls.

Anskaffning av ADB-utrustning (mom. 4)

Utskottets hemställan bifölls.

Övriga motioner (mom. 5–8)

Mom. 7 (uttalande om produktionsbeskattning)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 16 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (genomförande av sextimmarsdagen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande 33

Punkterna 1 och 2

Lades till handlingarna.

Utbildningsutskottets betänkande 28

Mom. 1 (bred utbildning i datafrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 67 för reservation 1 av Hans Nyhage m. fl. (Se dock mom. 8!)

Mom. 2–7

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 8!)

Mom. 8 (fortbildning på dataområdet för lärare)

Vid votering genom rösträkning avgavs 154 röster för utskottets hemställan och 154 röster för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Kammaren beslöt med 154 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 154 röster avgavs för att mom. 8 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Näringsutskottets betänkande 41

Mom. 1 (industripolitiska åtgärder på dataområdet, m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Ingvar Svan-

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Datapolitik

berg m. fl. med 140 röster mot 15 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 152 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 139 för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta. (Se dock mom. 6!)

Mom. 2 (verkstadstekniska utvecklingscentra)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 140 för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl. 13 ledamöter avstod från att rösta. (Se dock mom. 6!)

Mom. 3 (decentraliserade CAD/CAM-enheter)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 139 för reservation 3 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta. (Se dock mom. 6!)

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 6!)

Mom. 5 (medel för produktionstekniskt utvecklingsarbete)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. med 139 röster mot 15 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 154 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 139 för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl. 15 ledamöter avstod från att rösta. (Se dock mom. 6!)

Mom. 6 (utveckling av givarteknologi)

Vid votering genom rösträkning avgavs 154 röster för utskottets hemställan och 154 röster för reservation 5 av Ingvar Svanberg m. fl.

Kammaren beslöt med 154 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 154 röster avgavs för att mom. 6 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 15

Mom. 1 (ytterligare resurser till arbetsförmedlingen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 15 för motion 2409 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. (Se dock mom. 5!)

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 5!)

Mom. 4 (statsbidrag till utbildning i mindre och medelstora företag i samband med datorisering m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 67 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. (Se dock mom. 5!)

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Mom. 5 (beredskapsarbeten i kombination med arbetsmarknadsutbildning. BAMU)

Vid votering genom rösträkning avgavs 154 röster för utskottets hemställan och 154 röster för reservation 2 av Anna-Greta Leijon m. fl.

Kammaren beslöt med 154 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 154 röster avgavs för att mom. 5 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Anslag till statskontoret

Civilutskottets betänkande 37

Mom. 3 (riktlinjer på mera kort sikt)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 66 för reservationen av Rolf Dahlberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs finansutskottets betänkande 1981/82:35 om statlig rationalisering och revision, m. m. (prop. 1981/82:100).

Punkt 1

Anslag till statskontoret

Anf. 97 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag är övertygad om att jag kan fatta mig kort på denna punkt, eftersom ärendet som sådant har diskuterats under den långa debatten tidigare i dag.

Det föreligger här en reservation från moderat håll vad gäller statskontorets ställning, så till vida att vi moderater har påyrkat att en utredning skall komma till stånd för att undersöka möjligheterna att avveckla statskontoret. De motiv som åberopas för detta återfinns i reservationen och innebär sammanfattningsvis att det sedan några år har varit en ledande princip att i största möjliga utsträckning överföra de arbetsuppgifter som nu fullgörs av statskontoret till sådana statliga verk som har tillräcklig kompetens för att själva klara av dessa uppgifter.

Vidare påpekas att man kan generellt diskutera om en stor myndighet av statskontorets karaktär är den lämpliga organisationsformen för att tillgodose efterfrågan på kvalificerade utredare inom detta speciella område. Det bör dessutom framhållas att en del av dessa tjänster skulle kunna

Tisdagen den
18 maj 1982

*Anslag till stats-
kontoret*

upphandlas på den privata marknaden. Därutöver framförs att en sådan utredning som vi förordar också bör överväga möjligheterna till en ökad samordning och eventuellt en sammanslagning mellan statskontoret och RRV, riksrevisionsverket.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis endast notera att denna önskan från moderat håll naturligtvis på sitt sätt sammanhänger med att en rationalisering av den statliga verksamheten ter sig allt angelägnare för varje år under 1980-talet och att den med all sannolikhet också kommer att få formen av sammanslagningar av centrala ämbetsverk. Vi skulle finna det vara av betydande värde att i en utredning få belyst hur detta skulle kunna låta sig göras beträffande statskontoret och dess nuvarande uppgifter. Det kan väl inte helt döljas att ett motiv för detta förslag har varit att vi från moderat håll inte har funnit att statskontoret måhända till alla delar kunnat uppfylla de önskemål som vi har tyckt oss ha rätt att ställa på verket i dess nuvarande form.

Anf. 98 ARNE GADD (s):

Herr talman! Statskontoret är det ämbetsverk som ansvarar för att den statliga verksamheten bedrivs rationellt. Verket har varit föremål för utredningar vid ett flertal tillfällen. I sin nuvarande organisation har statskontoret verkat sedan den 1 juli 1981. Denna organisationsform grundar sig på en proposition som lades fram för riksdagen av den regering vi hade våren 1981, bestående av förutom folkpartister och centerpartister också moderater. Myndigheten har alltså inte drivit verksamheten i den nuvarande organisationsformen ens ett år – endast i ett halvt år då motionen väcktes – förrän moderata samlingspartiet yrkar att man skall utreda om verksamheten skall läggas ned. Majoriteten i finansutskottet är litet förvånad över vad som uppenbarligen har hänt i moderata samlingspartiet under det här halvåret, eftersom partiet självt under våren 1981 var med om att lägga fram en proposition om myndighetens organisation. Kanhända har man ideologiska motiveringar. Den som icke tillhör moderata samlingspartiet förstår icke partiets agerande i detta sammanhang.

Jag vill bara hänvisa till finansutskottets betänkande nr 35 och yrkar bifall till utskottets hemställan. Något bättre underlag för statsmakternas agerande får man nog begära än det vinglande hit och dit som moderaterna erbjuder.

Anf. 99 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag kan acceptera herr Gadds argument att det kan tyckas anmärkningsvärt att efter en omorganisation, som visserligen inte var särskilt omfattande men som skedde så relativt nyligen, ställa sig tveksam till att nu ånyo föra in organisationsfrågan i bilden. Att vi gör det har sin grund i de motiv vi framfört. Inte minst beror det på att vi ser att det finns ett betydande utrymme för att genom utomstående konsultverksamhet och även på annat sätt åstadkomma en bättre ordning.

Den omständigheten att statskontoret är statens organ för rationalisering

oss i skulle kunna underkastas en utredning som syftade till ytterligare rationalisering. Och utredningar tar ju dess värre sin tid.

Anf. 100 ARNE GADD (s):

Herr talman! Lennart Blom! Varför kom ni inte på de här synpunkterna för ett knappt år sedan?

Anf. 101 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag kan på den punkten endast konstatera att om man vill ändra sig, så är det en utmärkt idé att göra det medan tid är.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 67 för reservationen av Bo Siegbahn m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Prioriterade bottenlån till vissa lokaler

Föredrogs finansutskottets betänkande 1981/82:36 om prioriterade bottenlån till vissa lokaler (förnyad behandling).

Anf. 102 CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare debatt i ärendet ber jag att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 103 ROLF RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Med hänvisning till tidigare debatt den 6 maj ber jag att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 36.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan återfanns i finansutskottets betänkande 1981/82:25 punkt 5.

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 152 för reservationen av Arne Gadd m. fl.

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

*Prioriterade
bottenlån till vissa
lokaler*

Tisdagen den
18 maj 1982

*Allmän rättshjälp
innan s. k. pilot-
fall har avgjorts*

19 § Allmän rättshjälp innan s. k. pilotfall har avgjorts

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:52 om allmän rättshjälp innan s. k. pilotfall har avgjorts (prop. 1981/82:28 delvis) (förnyad behandling).

Anf. 104 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! När riksdagen skulle behandla detta ärende i slutet av mars månad i år, begärde moderaterna återremiss av ärendet. Vi socialdemokrater motsatte oss inte detta. Men någon ändring av förslaget kan vi inte se. Begär man återremiss förväntas att man vill ändra på någonting. Men utskottets majoritet håller fortfarande fast vid sitt förslag. När jag läser justitieutskottets betänkande och ser den tveksamhet som de borgerliga partierna har inför detta förslag, kan jag inte förstå att de inte säger nej till förslaget.

Herr talman! Grundtanken, när riksdagen antog den nuvarande rättshjälpslagen, var alla människors likhet och lika värde inför lagen. Man skulle inte kunna köpa sig till ett bättre försvar på grund av sin ekonomiska situation. För många människor betydde och betyder rättshjälpslagen att de kunnat få sina angelägenheter prövade på ett rättvist sätt, genom domstolar och advokater. För oss socialdemokrater var detta förslag ett led i våra strävanden för jämlikhet mellan medborgarna.

Det förslag som i dag ligger på riksdagens bord är ett förslag bort från denna grundläggande tanke, bort från de jämlikhetsmål som vi uppnådde då lagen trädde i kraft. Om man skall ändra i rättshjälpsystemet måste ett oefftergivligt krav vara att den enskildes rättsskyddsbehov skall vara tillgodosett. Med denna utgångspunkt måste förslaget avvisas.

När utskottet skulle behandla förslaget hade det inte varit ute på remiss. Men det är ju inte första gången detta inträffar när det gäller förslag från justitiedepartementet. Lagrådet vände sig mot detta, och justitieministern förklarade då att remissförfarande inte kunnat företas av tidsskäl. Utskottet insåg dock nödvändigheten av en remissbehandling. Den borgerliga majoriteten i utskottet hyser förstäelse för de kritiska rättssäkerhetssynpunkter som remissinstanserna fört fram, men menar att det finns ett behov av att genast genomföra en provisorisk lagstiftning. Provisorisk lagstiftning blir lätt permanent. En sådan lagstiftning är inte tillräckligt genomtänkt. De negativa konsekvenserna, som inte kunnat förutses, får bäras av den enskilde medborgaren. På sikt utgör denna form av lagstiftning ett hot mot rättssamhället.

Förslaget innebär att man inför ett nytt begrepp i rättshjälpsystemet, det s. k. pilotfallet. Detta innebär för den rättssökande en mycket stor osäkerhet. Om förslaget genomförs kan det inträffa, att en rättssökande som inte får rättshjälp får finna sig i att vara förekommen av en part med ett oskickligt ombud, som utför sin huvudmans talan dåligt. Den rättssökande som inte fått rättshjälp kan således få vänta med att få sin angelägenhet prövad, utan att kunna vara säker på att det träffas ett avgörande som på ett

riktigt och rättvist sätt är vägledande för prövningen av hans angelägenhet.

Detta är bara ett av de problem som vi har pekat på i vår reservation. Det finns andra problem, som även remissinstanserna har pekat på, bl. a. svårigheterna att välja ut ett pilotfall som kan vara vägledande för andra mål och att lagtexten inte har fått den utformning som begränsar tillämpningsområdet på det sätt som avsetts enligt motiven till förslaget. Över huvud taget är de flesta remissinstanser ytterst tveksamma till förslaget, och några är direkt negativa. Det är därför förvånansvärt att de borgerliga partierna yrkar bifall till propositionen. Remissinstanserna är ju ändå de myndigheter som skall arbeta med det nya förslaget. Borde man inte lyssna till de argument de har och utforma förslaget därefter?

Herr talman! Börjar man att ge avkall på viktiga principer som rör rättssäkerhet och allas likhet inför lagen är man illa ute. Medborgarna måste kunna lita på oss som har fått förtroendet att i riksdagen föra deras talan.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen, som är fogad till detta betänkande.

Anf. 105 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Vpk kommer att stödja den socialdemokratiska reservationen till detta betänkande, som innebär bifall till vår motion med anledning av proposition 28 i den del som nu behandlas.

Plädering för motion och reservation kan med fördel hämtas direkt i justitieutskottets betänkande, där utskottet på ett övertygande sätt argumenterar emot ett godkännande av propositionens förslag. Att man sedan stannar för att bifalla propositionen får väl ses som ett bevis för att utskottets borgerliga ledamöter valt att underordna sig regeringsförslaget i stället för att tänka och handla självständigt – trots återremiss och förlängd betänketid.

Här är några skäl för att avslå propositionsförslaget, hämtade ur utskottets överväganden:

För det första bedöms det som ett problem hur man skall få tillräckliga garantier för att ett mål, som blivit pilotmål, drivs på ett sådant sätt att det verkligen blir vägledande.

För det andra framgår det av utskottets betänkande att denna typ av läkemedelsrättegångar som lagförslaget främst avser kan få minskad aktualitet i framtiden. Detta beror på att läkemedelsföretagen har åtagit sig att utge ersättning för sådana skador som har vållats av läkemedel efter den 1 juli 1982 – detta enligt utskottets betänkande.

För det tredje kommer rättegångsutredningen i vår att lägga fram ett förslag, som berör dessa frågor. Också själva rättshjälpssystemet är föremål för översyn.

För det fjärde framgår det av förslaget att besparingseffekten blir en så pass liten summa som 2 milj. kr., och det är ganska blygsamt i förhållande till rättshjälpstkostnaderna i stort.

Det finns alltså redan i utskottets egna överväganden många goda skäl som

Tisdagen den
18 maj 1982

*Allmän rättshjälp
innan s. k. pilot-
fall har avgjorts*

talat för ett avslag avseende propositionens förslag. Utskottets egen plädering för att ändå bifalla regeringsförslaget lyder som följer: "Å andra sidan har det i ärendet framkommit att det är *nu* en reglering behövs – om än en provisorisk sådan. Utskottet stannar därför för att godta regeringens förslag i princip och avstyrka bifall till motionerna i motsvarande del."

Utskottet pläderar alltså på flera sidor i betänkandet emot sitt eget ställningstagande och ägnar två rader åt plädering för sitt ställningstagande. Om man nu kan kalla upplysningen att det i ärendet framkommit att det är *nu* en reglering behövs för plädering. Vad är det som har framkommit? Det vore intressant att få en något utförligare redovisning från utskottets sida. Den redovisningen tycker jag att utskottet är skyldigt oss här i kammaren som inte har deltagit i justitieutskottets behandling av ärendet liksom också dem som i framtiden får ett sämre rättsskydd om det här förslaget går igenom.

Nej, det är ett dåligt förslag utskottets majoritet ger sitt bifall till. Låt mig hoppas att det inte får stöd av en majoritet här i riksdagen. Jag vill yrka bifall den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 106 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Trots att jag inte tillhör utskottet eller har motionerat i frågan har jag begärt ordet för att något beröra det orimliga i förslaget i den proposition som ligger till grund för betänkandet. Jag vill göra det efter kontakter som jag har haft med läkemedelsskadade. Kommer riksdagen i dag att följa utskottets skrivning, så blir det i fortsättningen praktiskt taget omöjligt för läkemedelsskadade att föra sin talan.

Rättssäkerheten för redan hårt drabbade människor kommer att nära nog försvinna. I läkemedelsmål är det ena fallet inte det andra likt. Jag anser det därför inte vara hållbart att hänvisa till ett pilotfall.

Herr talman! I propositionen hänvisas till vad justitiekanslern har sagt i sitt remissyttrande. Det är beklagligt, med tanke på det ställningstagande som han gjorde i en TT-intervju den 22 oktober 1981. Där säger han:

"Det ständiga processandet mot nya läkemedel kan få till följd att läkemedelsindustrin inte vågar ta fram nya preparat. Vi måste nog leva med att läkemedelsföretagen gör ett och annat misstag."

Att JK gör ett sådant uttalande, som regeringen sedan indirekt ställer sig bakom, tycker jag är beklämmande. Läkemedelsföretagen skall alltså få använda människor som försöksdjur och sedan slippa ansvar för eventuella skador. För att ytterligare garantera att de går fria från eventuella skadeståndsprocesser skall vi nu också kraftigt försämrat rättshjälpen!

När det gäller medicinska mål kan man inte pröva bara s. k. pilotfall och samtidigt garantera rättssäkerheten. Att det här också sker retroaktivt är ännu en helt orimlig åtgärd.

Herr talman! Med dessa få ord vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Tisdagen den
18 maj 1982

*Allmän rättshjälp
innan s. k. pilot-
fall har avgjorts.*

Anf. 107 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Låt mig börja med ett litet tillrättaläggande. Ulla-Britt Åbark sade att det var moderaterna som hade yrkat återremiss. Det är inte alldeles riktigt. Det var en moderat. Det var jag personligen som ställde det yrkandet, och jag gjorde det med motiveringen att jag inte tyckte att man skulle till kammaren släppa fram ett förslag, om vilket det hade uppstått en diskussion om det kunde ha vissa negativa verkningar för berörda människor. Utskottet borde, tyckte jag, få tillfälle att ytterligare studera det problemet. – Det var motiveringen för återremissen.

Den studien har vi gjort. Vi redovisar den rätt utförligt på s. 13 i betänkandet. Vi funderar där över det konsekvensproblem som uppkommer om det är riktigt, som man säger, att folk skulle kunna lida rättsförluster. Vi har vridit och vänt på det och kommit fram till att den här lagstiftningen inte inrymmer de risker som man har befarat. Vi har beskrivit det ganska utförligt.

Jag blev litet bekymrad över ett anförande här. Talaren tog upp utskottets penetration av ärendet och sade: Ni har ju själva serverat de argument som talar emot förslaget. Jag börjar tro att vi i justitieutskottet gör fel när vi bemödar oss om att ta fram allt som talar för och emot ett förslag och sedan drar en slutsats av det. Jag tycker det är ett rimligt sätt att redovisa ett ärende för riksdagen. Vi har inte undanhållit riksdagen att även vi som tillhör majoriteten har varit tveksamma till förslaget. Den tveksamheten är nu undanröjd såvitt gäller retroaktiviteten.

Det har här litet allmänt sagts att rättssäkerheten kommer i kläm genom att det kan vara ett dåligt ombud som driver pilotfallet och sköter det oskickligt. Den erfarenhet vi hittills har av de läkemedelsprocesser som det här är fråga om är att det är ett och samma ombud för ett flertal sakägare. Alla blir alltså ändå lika väl eller lika dåligt omhändertagna av det ombud som företräder dem. Det enda som här sker är alltså en viss rationalisering av processen. Det kommer inte att samtidigt föras flera processer på olika ställen. Nu har det förekommit att man fått inställa förhandlingar i en underrätt därför att advokaten varit upptagen i en annan underrätt – med exakt samma typ av mål! Det är inget rationellt sätt att utnyttja vare sig advokater eller domstolar.

Det efterlystes andra argument för detta förslag än att det var nu en reglering behövdes. Det står visserligen så i betänkandet, men där står också: "I ärendet har det på ett övertygande sätt visats att den nuvarande möjligheten att samtidigt processa i likartade angelägenheter vid olika domstolar innebär ett ineffektivt utnyttjande av de knappa resurserna och i vissa mål drar mycket stora kostnader. Därför är det angeläget att söka vägar till ytterligare besparingar på detta område."

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 108 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Bertil Lidgard blev bekymrad för att jag använde utskottets argumentering som argumentering mot förslaget, och han frågade om det var

Tisdagen den
18 maj 1982

*Allmän rättshjälp
innan s. k. pilot-
fall har avgjorts*

fel när utskottet bemödade sig att väga för och emot. Det är det naturligtvis inte, tvärtom är det bra. Jag har tidigare tyckt att just justitieutskottet har behandlat t. o. m. vpk-motioner betydligt utförligare än andra utskott. Men betecknande för detta ärende är att det är många olika överväganden i betänkandet som talar emot att godkänna propositionen – jag nämnde fyra sådana – men ganska litet som talar för att godkänna den. Det är egentligen bara det som jag citerade att det "i ärendet framkommit att det är nu en reglering behövs". Bertil Lidgard utvidgade detta litet och sade att det är det ineffektiva utnyttjandet av resurserna som gör att man vill bifalla propositionens förslag om förändringar av rättshjälpssystemet.

Som jag sade är besparingen så liten att man kanske borde avvakta de utredningar som skall granska dessa frågor. Jag anser det alltså inte värt den besparingen att på detta sätt ganska snabbt försämrade rättssäkerheten i de känsliga mål som gäller läkemedelsfrågorna.

Anf. 109 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! Är det Bertil Lidgards tveksamhet eller är det den borgerliga majoritetens tveksamhet som är undanröjd?

Jag har också en annan fråga. Den gäller det förhållandet att man stiftar en ny lag som skall vara provisorisk, det är bråttom och det skall ske genast. Är orsaken den ekonomiska krisen? Den är ju inte precis ny. Är orsaken de läkemedelsprocesser som har förts? De är inte heller nya. Dessa frågor vill jag hemskt gärna ha svar på.

Anf. 110 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag kan bara svara för mig själv när det gäller frågan om den undanröjda tveksamheten. Jag anser att jag nu med gott samvete kan rekommendera kammaren att godta det förslag som föreligger.

Anf. 111 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Herr talman! Då kan man konstatera att det är Bertil Lidgards förslag som i dag ligger på kammarens bord, inte den borgerliga riksdagsmajoritetens.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservationen av Lisa Mattson m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
18 maj 1982

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:35 om åtgärder mot försurningen (prop. 1981/82:151).

Åtgärder mot försurningen

Anf. 112 SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Försurningen av mark och vatten kan utvecklas till den största naturkatastrof vårt land stått inför. De senaste åren har vi fått täta rapporter om hur försurningen fortskrider. 20 % av Sveriges sjöar är drabbade av försurning. Men inte bara sjöar och vattendrag utan också grundvattnet påverkas. Det inger oro därför att det medför ökade halter av metaller i dricksvatten. Man har sålunda kunnat konstatera förhöjda halter av koppar, zink, kadmium och bly i grundvatten med de hälsorisker detta medför.

Flera faktorer spelar in när det gäller den försurning som pågår, exempelvis den ökade handelsgödselanvändningen, där vi socialdemokrater föreslagit åtgärder för att få begränsningar till stånd. Den dominerande faktorn när det gäller de växande försurningsproblemen under senare år är det ökade nedfallet av sura ämnen från atmosfären. Liksom andra luftföroreningar som släpps ut i atmosfären återbördas svavel och kväveoxider förr eller senare till marken igen. Förutom risken för skador på växt- och djurlivet och hotet mot människors hälsa tillkommer också att korrosions-skadorna genom svaveldioxid blir betydande och kostsamma för samhället.

Genomförda undersökningar visar att luftföroreningar transporteras med luftströmmarna mellan i stort sett alla Europas länder. Merparten av nedsläppet över Sverige kommer alltså utifrån. Det är dock viktigt att notera att inget enskilt land påverkar försurningssituationen i Sverige lika mycket som vi själva gör genom våra egna utsläpp.

Med hänsyn tagen till de stora risker som vårt land löper i dessa sammanhang drev socialdemokratin i regeringsställning försurningsfrågorna hårt såväl på nationell nivå som i det internationella samarbetet.

Vid 1972 års miljövårdskonferens i Stockholm, som blev något av ett genombrott för miljöfrågorna på internationell nivå, redovisades från svensk sida en rapport om försurningsproblemen som kom att utgöra ett viktigt underlag vid utarbetandet av den deklaration som antogs vid konferensen. Sverige kunde redovisa sambandet mellan de gränsöverskridande luftföroreningarna och den konstaterade försurningen av främst sjöar och vattendrag. Under åren 1971 till 1975 genomfördes på svenskt initiativ ett stort arbete inom OECD. Sverige tog upp försurningsfrågorna på en rad internationella konferenser och i kontakter med olika organisationer, främst OECD, ECE och styrelsen för FN:s miljöprogram UNEP.

Därutöver tog den socialdemokratiska regeringen upp bilaterala kontakter med grannländerna. Ett avtal slöts sålunda med Östtyskland om begränsning av luftföroreningarna. Motsvarande avtal förbereddes med andra länder runt Östersjön. Samarbete inleddes också med den socialde-

Åtgärder mot försurning

mokratiska regeringen i Norge för att bägge länderna tillsammans i olika internationella sammanhang skulle ta upp frågan om en begränsning av svavelutsläppen.

Jag har med detta velat verifiera att socialdemokratin hela tiden insett hur oerhört beroende Sverige är av vad som händer på den internationella nivån, om vi effektivt skall kunna möta den miljökatastrof som hotar.

Från socialdemokratiskt håll har åtskilliga gånger understrukits vikten av att vi sopar rent framför egen dörr, om vi på allvar skall kunna delta i arbetet på att skapa förståelse för internationellt accepterade begränsningsnivåer när det gäller luftföroreningar. Jag skulle kunna citera propositioner, partimotioner och kongressuttalanden. Jag skall nöja mig med ett citat ur krisprogrammet. Där slår vi fast att "entydiga och framtidsinriktade miljökrav bör uppställas för eldning med alla fasta bränslen, dvs. kol, torv, ved och dylikt. Våra egna miljökrav måste vara så ambitiösa att vi på det internationella planet kan få gehör för totalt minskade utsläpp."

Apropå de kostnader som kan vara förknippade med hårda miljökrav gör vi i vårt krisprogram ett mycket betydelsefullt tillägg. "Hårda miljökrav skall inte ses som enbart en ekonomisk belastning. Redan nu ligger svensk industri långt framme i fråga om reningsmetoder och genom ett utvecklingsarbete kan vi ytterligare stimulera svensk export på detta område."

Den socialdemokratiska regeringen lade år 1976 i denna anda fram sin åtgärdsplan för nedtrappning av svavelutsläppen här hemma. Den innebar bl. a. att högsta tillåtna svavelhalt i eldningsolja skulle vara 1 % med ett genomförande i etapper och målet att bestämmelserna skulle gälla hela landet fr. o. m. den 1 oktober 1984. Den innebar också att svavelutsläppen från industriella processer kraftigt skulle begränsas.

I samband med folkomröstningen om kärnkraften slog linje 2 fast att kol som energikälla skulle undvikas så länge inte ny och från miljösynpunkt bättre teknik fanns tillgänglig. I de energipolitiska program som sedan dess har antagits har samtliga partier enats om att vi för att begränsa vårt oljeberoende måste utnyttja kol i viss omfattning. Partierna har varit överens om mängden. Från socialdemokratins sida har vi varit angelägna om att understryka att introduktionen av kol måste ske med stor försiktighet med hänsyn tagen till miljöriskerna.

När regeringen i fjol lade fram sin energipolitiska proposition kritiserade vi i den socialdemokratiska partimotionen hårt regeringens slapphet när det gällde miljökraven. Vi krävde en sammanhållen plan för kolintroduktionen i vårt land. Vi konstaterade, för att citera partimotionen, "att det är omöjligt att fullfölja vår tradition på miljöpolitikens område internationellt om inte våra egna bestämmelser om t. ex. svavelutsläpp skärps och blir ett föredöme för andra länder".

Vi redovisade naturvårdsverkets krav och konstaterade att regeringens presenterade förslag innebar en kraftig försämring i jämförelse med naturvårdsverkets uppfattning och den praxis som redan hade börjat tillämpas. Naturvårdsverkets uppfattning var att en eldningsanläggning borde tillåtas släppa ut högst 400 ton svavel per år.

I regeringens proposition angavs att en eldningsanläggning borde tillåtas släppa ut 2 100 ton. Det skulle ha inneburit att nästan alla svenska koleldade värme- och kraftvärmeverk under 1980-talet hade sluppit avsvavlingsanordningar. Riksdagens borgerliga majoritet insåg uppenbarligen det berättigade i vår kritik, men stannade vid att högsta tillåtna svavelutsläpp borde vara 1 600 ton per år. Socialdemokraterna i såväl jordbruksutskottet som näringsutskottet och sedermera den socialdemokratiska riksdagsgruppen reserverade sig mot den borgerliga riksdagsmajoritetens ståndpunkt. Dels ville vi ha den samlade bedömningen, dels ansåg vi att den borgerliga ståndpunkten innebar en kraftig försämring i jämförelse med naturvårdsverkets uppfattning och den praxis som redan hade börjat tillämpas. I avvaktan på skärpta bestämmelser borde vid prövningen av koleldade anläggningar enligt vår mening tillämpas denna strängare praxis.

Det är glädjande att konstatera att jordbruksministern i den proposition som nu föreligger har tagit lärdom av den bakläxa han fick på de slappa miljökrav som redovisades i energipropositionen förra året. Jordbruksministern har skärpt sig betydligt och dessutom äntligen insett behovet av ett aktivare bilateralt agerande mot andra länder när det gäller försurningsfrågorna. Jordbruksministern kan sålunda redovisa hur han under det senaste året haft en rad av de bilaterala överläggningar i berörda länder som vi sedan 1977 efterfrågat, som en uppföljning av det socialdemokratiska programmet på den punkten.

När det gäller svavelutsläppen redovisar regeringen en betydande skärpning av ambitionsnivån i jämförelse med fjolårets proposition.

Vad vi socialdemokrater reagerat emot är emellertid att regeringen vill spika normer för utsläppen innan pågående utredningsarbete och erforderlig remissbehandling av detta resultat föreligger. Regeringens förslag innebär nu, som näringsutskottet uttalat i sitt yttrande över propositionen, "väsentligt mindre långtgående restriktioner för dessa utsläpp än som har rekommenderats av statens naturvårdsverk". Enligt näringsutskottets mening kan regeringens framställning med hänsyn till den bristfälliga beredningen inte ligga till grund för ett beslut av riksdagen.

Jordbruksutskottets majoritet, som i det här sammanhanget utgörs av utskottets socialdemokrater, delar den inställningen och förordar att intill dess ett riksdagsbeslut kan fattas på ett mera tillfredsställande underlag bör vid tillståndsprövning den skärpta praxis gälla som tillämpades före 1981 års riksdagsbeslut, där krav på rening ställts av koncessionsnämnden vilka närmar sig naturvårdsverkets uppfattning. Man bör avvakta med ett slutgiltigt ställningstagande till utsläppsnormer till dess resultatet av det pågående utrednings- och remissarbetet föreligger. Det vore olyckligt om normer nu fastställdes som efter kort tid behöver revideras.

Utgångspunkten måste dock enligt den socialdemokratiska uppfattningen vara att reduceringen av svavelutsläppen totalt sett skall bli minst lika stor som den regeringen nu föreslår. Detta är ett minimikrav ur miljösynpunkt.

Det finns anledning att slå fast att med kolanvändning följer inte bara

Åtgärder mot försurningen

utsläpp av svavelföreningar utan också av tungmetaller, kväveoxider, cancerframkallande kolväten, klimatpåverkande koldioxid och produktionen av en stor volym giftig aska, vilket allt innebär risker för människors hälsa och miljö. Med hänsyn tagen till dessa risker är det nödvändigt med en samlad bedömning av alla ansökningar om koleddade anläggningar. En sådan planering och sådana förändringar i lagstiftningen måste enligt vår uppfattning genomföras att denna samlade bedömning av ansökningarna kan komma till stånd.

Det räcker alltså inte med normer för utsläppen, utan vi måste få en plan för kolintroduktionen som gör det möjligt att styra utvecklingen. Vi kräver att regeringen utan ytterligare dröjsmål lägger fram en sådan plan.

Vi delar regeringens uppfattning att det skulle vara fel att låta vissa kommuner eller grupper av medborgare få bära de merkostnader som kan uppstå genom att vi i allas intresse ställer hårda miljökrav i samband med energiförsörjningen. Därför bör merkostnaderna i det här sammanhanget finansieras genom en avgift på oljeprodukter och statligt stöd för avsvavlingsanläggningar eller andra motsvarande åtgärder.

Vi har i en särskild reservation understrukit angelägenheten av att en effektiv teknik för rökgasrening vid torveldning tas fram, en fråga som dessutom kommer att behandlas i ett annat sammanhang här i riksdagen.

Sammanfattningsvis, herr talman, konstaterar vi socialdemokrater med tillfredsställelse att den kritik som vi framfört mot jordbruksministern och regeringen för en alltför slapp hållning i försurningsfrågorna nu lett till resultat i så måtto att jordbruksministern skärpt sig betydligt när det gäller miljökraven och det internationella samarbetet. Han har på den punkten vårt helhjärtade stöd för en hög ambitionsnivå. I det sammanhanget är den konvention som undertecknades 1979 av stor betydelse. Den öppnar möjligheter till ett intensivare internationellt samarbete, som vi hoppas skall leda till konkreta och effektiva åtgärder.

Vi socialdemokrater är naturligtvis angelägna om att den ministerkonferens som äger rum i juni på jordbruksministerns initiativ skall bli en framgång för detta samarbete.

Om riksdagen bifaller utskottets förslag, som i fråga om utsläpps begränsningarna överensstämmer med den socialdemokratiska motionen, kan jordbruksministern inför konferensen redovisa att regeringen har en bred majoritet i den svenska riksdagen bakom sig som uppfattar den totala reducering av svavelutsläppen som regeringens förslag skulle leda till som ett minimikrav från miljösynpunkt.

Vad vi tyvärr saknar i propositionen är insikten om nödvändigheten av en sammanhållen plan för introduktionen av den mängd kol som vi är överens om att vi måste räkna med i energiförsörjningen. Var kolanläggningar skall lokaliseras är av ett betydande intresse från bl. a. närmiljösynpunkt. Denna brist ställer inte minst kommunerna i en svår situation. Den medför stora risker för att kommunerna när de oberoende av varandra gör upp sina planer kommer i konflikt med samhällets övergripande krav och begränsningar när det gäller kolet och miljöriskerna i samband därmed.

Slutligen: I fråga om kalkningen är det angeläget att vi omedelbart kan komma i gång med det kalkningsprogram som naturvårdsverket och fiskeristyrelsen uttalat sig för. Det innebär att vi socialdemokrater föreslår att 53 milj. kr. anvisas för detta ändamål för det kommande budgetåret, en höjning med 13 milj. kr. jämfört med regeringens förslag. Vi föreslår också att riksdagen uttalar att planeringen för kalkningsverksamheten inriktas på att det kalkningsprogram skall genomföras som naturvårdsverket och fiskeristyrelsen uttalat sig för.

Herr talman! Den breda uppslutningen i utskottet bakom insikten om angelägenheten av att förhindra den miljökatastrof som en fortsatt försurning skulle innebära är glädjande. De socialdemokratiska förslagen i utskottsbetänkandet markerar ytterligare kraven på effektiva åtgärder.

Jag yrkar därför bifall till de socialdemokratiska reservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 113 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! När jordbruksministern i propositionen anger att det blir allt klarare för oss att de flesta stora samhälls- och framtidsproblem hänger ihop, är det förvisso ingen epokgörande upptäckt han kommer med, inte heller när han påpekar att olika hälsorisker och vissa miljöföroreningar är starkt knutna till varandra och inte heller när han talar om att flera internationella miljöproblem dramatiskt kan komma att påverka vår framtid.

Nej, jordbruksministern har fullkomligt rätt. Det är bra att det sägs ifrån återigen. Vi i jordbruksutskottet lägger kanske märke till det här mer än man gör på andra håll. Men man skulle kunna fråga sig om vi i riksdagen tar konsekvenserna därav. Miljövårdsfrågorna är väl inte direkt styvmoderligt behandlade, men de behöver nog sättas in i ett större sammanhang.

Tillåt mig därför, herr talman, att framställa ett förslag, i den förhoppningen att det vid kommande riksmöten månne kunna beaktas. Vi avsätter här tid för långdebatter om förhållanden i länder på andra sidan jordklotet. Vi bollar i ekonomiska debatter med miljarder och miljoner, på en nivå där man knappast förmår engagera något större antal av våra medborgare.

Visst är det utmärkt att debatter av det här slaget kommer till stånd, att frågorna belyses från många olika håll. Men kommer inte problem av just det slag som jordbruksministern nämnde litet i skymundan, trots att det gäller våra möjligheter att över huvud taget överleva? Jag kan inte frigöra mig från den uppfattningen. Jag vill därför föreslå, herr talman, att vi i fortsättningen måtte få en ny temadag till de andra, en temadag som handlar om miljövärd. Jag tror att problemen då bättre skulle kunna ventileras än som nu är fallet, med den stress som mer eller mindre råder vid behandlingen av detta ärende bland många andra av helt annan karaktär. Därtill måste väl också läggas att jordbruksutskottets frågor för det mesta kommer upp till behandling ganska sent på kvällen. Tidspressen ligger över oss också nu. Den mera ingående behandling som frågan om försurningen – vårt viktigaste miljöproblem just nu – vore värd, måste jag avstå från. Jag får därför nöja mig med några korta kommentarer till jordbruksutskottets betänkande.

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurningen

När det gäller reservation 1, en moderatreservation, kan det vara värt att påpeka att Sverige internationellt sett ligger väl framme i fråga om gränser för försurande utsläpp. Vi reserverar oss därför inte att vi genom att vara något slags ädelt föredöme skulle kunna få de stater att bättra sig som inte är lika långt hunna i detta avseende som vi är utan som tvärtom hjälper till att öka de försurningar som drabbar oss. Det är självklart att vi skall driva på, att vi med all tänkbar kraft skall ställa oss bakom jordbruksministern i de debatter som kan komma i de här frågorna. Det får inte råda något tvivel om enigheten på den punkten.

Om vi avstår från att hela tiden sträva efter att vara ett föredöme, kunde vi under den tid, då alla andra länder försöker komma upp till vår nivå, i stället sätta in forskning på en hel del områden där det visat sig att vi saknar kunskaper, saknar möjligheter att t. ex. tala om hur man i glesbygden skall göra när det gäller att hålla ordning på alla brunnarna där. Det är ett bekymmer. Vi behöver ledning beträffande den saken. Vidare behöver vi ledning när det gäller att förebygga skador av det slag som vi har noterat i fråga om skogen på kontinenten, skador som än så länge inte drabbat oss så fruktansvärt hårt. Det är av den orsaken som jag yrkar bifall till reservation 1.

När det gäller svavelutsläppen kanske det bör erinras om att vi så sent som för ett år sedan, som också Svantè Lundkvist nyss påpekade, antog riktlinjer. Vi tycker att det är onödigt att redan nu komma med förslag om ytterligare skärpta regler här, eftersom man i fråga om projektet Kol-Hälsa-Miljö bör få arbeta färdigt. Vi vill se resultatet av remissbehandlingen. Skall det bli något resultat, bör de bestämmelser som vi antog förra året hinna verka en tid innan vi ändrar på dem. Vi skall inte hoppa fram och tillbaka. Då vet man ju inte riktigt var man står. Om vi får tillämpa bestämmelserna från förra året litet längre tid, får vi en fastare grund att bygga vårt vidare handlande på.

Det kan vara skäl att påpeka att vi i sak helt och hållet är med på det som står i propositionen – i det avseendet har vi ingenting att invända. Men vi är litet oeniga om den takt i vilken vi skall kunna genomföra åtgärderna för att inte kostnadsläget skall bli för besvärligt. Därför har vi också svårt att ansluta oss till regeringens förslag, som faktiskt går längre. Hur gärna jag personligen än skulle önska att vi t. o. m. skulle kunna gå än hårdare fram, måste vi ändå tänka på ekonomin. Förr eller senare måste vi engagera oss i kolenergin – nota bene om vi inte flyttar fram kärnkraftsparentesen, men den debatten får vi väl ta vid något annat tillfälle. Vi måste som sagt låta arbetet inom projektet Kol-Hälsa-Miljö utmytna i ett klart omdöme, innan vi går ifrån det.

På moderat håll tycker vi att 1981 års beslut var en så pass bra avvägning mellan de miljövärdande intressena och oljeersättningsintressena att det borde få vara kvar. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 3. Skulle den reservationen falla – vilket man utan alltför stort mått av skarpsinne bör kunna gissa att den gör – avser vi att lägga ned våra röster i den vidare voteringen.

Jag vill också yrka bifall till reservation nr 4 angående stöd till anordningar för att minska svavelutsläppen vid eldningsanläggningarna.

Som hastigast vill jag också säga några ord om problemet lövskog-barrskog. Det förefaller som om vissa menar att man skulle kunna förbättra pH-värdena genom att odla lövskog och avstå från barrskog. Det är nog inte riktigt så enkelt.

Jordbruksutskottet var i somras i Tyskland och studerade dessa frågor. I Schwarzwaldområdet menade man att lövskogen var mera motståndskraftig mot torkan och andra åkommor som följde i försurningens spår. Men att lövskogen skulle vara något generellt botemedel mot en sänkning av pH-värdet kunde man inte gå med på. Det var som sagt motståndskraften som förbättrades vid plantering av lövskog. I det avseendet har vi i Sverige rakt motsatt uppfattning, vilket också framgår av s. 19 i jordbruksutskottets betänkande. Från svenskt skogsmannahåll anser man sig inte ha kunnat visa att marken får större motståndskraft om barrskog ersätts med lövträd. Det är bara att konstatera att de geografiska förhållandena är olika. Vi får väl avvakta vad som på litet längre sikt kan komma ut av dessa projekt. Vi får med andra ord vara litet försiktiga med slutsatserna här.

Låt mig också säga några ord om hagmarker. Det förefaller som om man vill sätta likhetstecken mellan hagmarkernas igenplantering och försurningen, vilket inte är riktigt rätt. Detta är en fråga av främst skogspolitisk karaktär. Det vore frestande att här ta upp en lång debatt om den, men det får vara för denna gång. Om jag får min önskade temadag, skall vi nog behandla denna fråga, men just nu får det vara. Låt mig bara påpeka att vi inte skall säga att en upprustning av de sämre skogarna, de s. k. 5:3-skogarna inte kommer att medföra några nackdelar. Det kommer den att göra – kanske inte ur skogssynpunkt men ur botanisk synpunkt. Det kommer nämligen att bli mer slutna bestånd. Ju mer slutna bestånden blir, desto mindre blir utrymmet för de ljusälskande och ljusberoende växterna, som därmed inte får några refugier att överleva på. Men när det gäller pH-frågan, som vi ju skall diskutera här, bör vi nog kunna avföra hagmarkerna ur debatten.

Till sist några ord om kalkningen. Det är riktigt att kalkning hittills är det enda medel vi känner till för att på kort sikt bromsa en hotande försurning. Men risken med utsläppen från våra industrier och från våra försurande eldstäder får inte förringas med hänvisning till att man ju kan kalka inom nedfallsområdena. Detta beror helt enkelt på att vi inte kommer åt alla dessa. Vi kan kalka en del utmed sjöstränder, där det är något så när enkelt att komma fram. Vi kan kalka ute på åkrarna – där är det inte några svårigheter. Vi kan kalka en del områden från flygplan. Men det enklaste måste vara att vi har höga krav på avgasreningen i de eldstäder som gör utsläpp. Jag kan ta ett exempel.

När jordbruksministern och jag var unga fanns det någonting som hette loppor. Det är inte så gott om det ädla djuret nu. Men jämför en påse loppor med försurningspartiklarna i avgaser från olika håll! Vi kan släppa ut avgaserna och säga att vi skall samla ihop och oskadliggöra dem senare. Det

är fasligt svårt. Det är precis lika svårt som det vore att fånga loppor sedan vi en gång har släppt ut dem ur påsen.

Jag menar därför att vi skall ge oss på källan. Det måste finnas möjlighet att gå fram hårdare och på det sättet få en verkligt effektiv rening.

Herr talman! Jag upprepar mitt yrkande om bifall till de moderata reservationerna och i övrigt om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 114 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Under de senaste 15 åren har frågorna kring människans livsmiljö kommit alltmer i förgrunden. Under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var miljöintresset så att säga nyvaknat, och man hade plötsligt börjat komma till insikt om att dessa frågor var viktiga för hela mänsklighetens framtid.

I dag, när FN:s miljökonferens här i Stockholm ligger tio år bakåt i tiden, kan vi se på miljöfrågorna med litet distans och med betydligt större faktaunderlag än vi hade för tio år sedan. Samtidigt kan vi konstatera att vi långt ifrån har nått ett läge där den mänskliga livsmiljön ens behåller sin kvalitet. Vi tvingas konstatera att den yttre miljön både här i landet och i den övriga industrialiserade världen fortlöpande försämras. Här i landet har vi fått rymligare och bättre utrustade bostäder, och en hel del har gjorts för att förbättra tidigare dåliga och hälsofarliga arbetsmiljöer. Men samtidigt som detta skett har vår yttre miljö sakta försämrats, genom den försurning som det nu aktuella betänkandet från jordbruksutskottet handlar om.

Vi kan säga att mänskligheten är utsatt för två typer av hot. Det ena hotet är akut och medför omedelbar utplåning, och det andra smyger sig sakta på oss. Båda hoten beror på hur man i det mänskliga samhället använder den teknik som forskning och utveckling ställt till förfogande. Det akuta hotet kommer från kärnvapnen, och det smygande hotet kommer från den negativa miljöpåverkan som industrisamhället utövar. Båda dessa hot bör rimligen gå att motverka, och de måste med all kraft motverkas och tas på allvar.

Det mycket påtagliga miljöhot som ligger i att vi hela tiden har ett försurande nedfall över Sverige råder det enighet om att vi skall möta med motåtgärder. Underlaget för att vidta sådana motåtgärder är också betydligt bättre i dag än det var bara för några år sedan. Så långt går det att nå partipolitisk enighet. Men när det gäller att nu bestämma sig för hur långt man vill gå i fråga om samhälleliga insatser mot försurningen, ja, då skiljer sig ambitionsnivån partierna emellan. Det råder heller inte enighet om huruvida Sverige skall vara det land i Europa som går i spetsen för åtgärderna mot försurningen inom vår del av världen.

Med dessa inledande konstateranden går jag över till vpk:s motionskrav på det här området och hur de har blivit behandlade i utskottets betänkande.

I utskottsbetänkandet behandlas tre vpk-motioner: två från den allmänna motionstiden i januari 1982 och en med anledning av den regeringsproposition som betänkandet bygger på. Motionen 1044 upptar ett anslag på 50 milj.

kr. för kalkning av sjöar och vattendrag i avvaktan på regeringsproposition i ärendet. Det får anses som en markering av att vi vill stödja naturvårdsverkets äskande på den punkten. När det nu föreligger proposition i ärendet, får detta förslag anses som överspelat, och vi faller tillbaka på nya yrkanden i motionen nr 2437, som är ingiven med anledning av propositionen. I denna motion yrkar vi fortfarande på ett anslag för det nyssnämnda ändamålet med 50 milj. kr., men dessutom på 6 milj. kr. avseende försöksverksamhet i vad gäller mark och grundvatten. Vi yrkar sålunda att sammantaget 56 milj. kr. skall anvisas på tionde huvudtiteln, Åtgärder mot försurningen, för budgetåret 1982/83.

Av motiveringen framgår att det yrkade anslaget utgör första steget i det femårsprogram för kalkning som föreslagits av naturvårdsverket och fiskeristyrelsen i skrivelse av den 1 juni 1981. Vi menar att skadeverkningarna på grund av försurningen är så allvarliga och att bekämpning via minskade utsläpp kan komma att ta så lång tid att de av verken föreslagna insatserna bör komma till utförande utan inskränkningar. Vi har pekat på att kostnaderna för det föreslagna femårsprogrammet skulle sluta på 575 milj. kr. Det är en avsevärd kostnad, men den är ändå mindre än vad som motsvaras av det flerårsprogram för miljövårdande åtgärder inom industrin som genomfördes under 1970-talet. Tar man hänsyn också till att penningvärdet i dag är ett annat, blir relationen ytterligare förskjuten.

På detta vårt krav yrkar utskottsmajoriteten avslag och förordar bifall till propositionens förslag om 40 milj. kr. för det nu aktuella budgetåret. Regeringens och utskottets förslag ingår i ett betydligt blygsammare treårsprogram för kalkning av sjöar och vattendrag som slutar på 190 milj. kr.

I reservationen 7 av utskottets socialdemokratiska ledamöter föreslås ett anslag till kalkning under budgetåret 1982/83 om 53 milj. kr. Det är 3 milj. kr. mindre än vad vi totalt föreslår men 13 milj. kr. mer än vad utskottet föreslår, så det är självklart att vi stöder denna reservation i andra hand.

I yrkandet 1 i motionen 2437 tar vi upp en fråga där vi står ensamma med vårt krav gentemot utskottet. Det gäller frågan om upprättandet av en särskild fond som skall lämna bidrag till avsvavlingsanläggningar och för kalkning m. m. Vi är här inte mot tanken att sådana bidrag skall kunna ges. Vad vi är oense om är finansieringsfrågan. Vi menar att medel från oljeersättningsfonden i första hand skall kunna få användas. I den mån medel från denna fond inte förslår anser vi att resten bör finansieras via statsbudgeten i vanlig ordning. Vi har i andra sammanhang påyrkat att speciella inkomster till statsbudgeten borde kunna reserveras helt eller delvis för visst ändamål. Det stående svaret har då varit att man inte skall "öronmärka" pengar. Nu vill man emellertid "öronmärka" pengar för visst ändamål genom att ta in dem via en särskild avgift. Vi är av fördelningspolitiska skäl mot avgifter på oljeprodukter, utöver den avgift som redan utgår till oljeersättningsfonden. Avgiften kommer att fördyra bostadskostnaden och därmed hyran för hyresgästerna. Fördyrade drivmedel fördyrar alla transporter och påverkar därmed konsumenternas utgifter för bl. a. livsme-

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurningen

del. Vi hävdar att man måste finna former för att finansiera stödet till avsvavlingsanläggningar på ett annat och från fördelningspolitisk synpunkt mer acceptabelt sätt. Därför har vi gått emot förslaget om den tilltänkta fonden.

Slutligen skall jag ta upp vår motion nr 1141, som innehåller ett yrkande vars motivering finns i motionen 1140. Här påyrkas att naturvårdsverkets miljökrav för kol skall gälla utan inskränkning. Jag konstaterar att frågan om miljökraven för svensk kolanvändning är kontroversiell. Regeringspartierna står inte för skrivningen i betänkandet utan har reserverat sig. Den majoritetsskrivning som finns på s. 15 i betänkandet går på näringsutskottets linje i dess betänkande nr 7. Man vill avvakta pågående utredningsarbete, dess rapportering och remissbehandling. Utskottet säger sig ha inhämtat att de riktlinjer som väntas komma nära ansluter till dem som förordas av statens naturvårdsverk. Man förutsätter att reduktionen av svavelutsläppen skall bli minst lika stor som den regeringen har föreslagit. Utskottet anser att vår motion nr 1141 därmed, som man säger, i viss utsträckning är tillgodosedd. Jag är nog klar över att det kan vara så men anser att detta förhållande inte utgör något hinder mot att riksdagen uttalar att naturvårdsverkets miljökrav för kolanvändningen bör gälla fullt ut som ett minimikrav.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionerna 1981/82:1141 och 2437.

Anf. 115 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Skall vår värld i framtiden se sådan ut att vi kan leva här, måste vi ta itu med de problem som finns på miljöområdet. Försurningen är då ett av de största miljöproblem som vi i dag har att brottas med. Om vi bortser från den vansinniga upprustningen på det militära området runt om i världen, som egentligen är ett större miljöproblem, är försurningen det stora problemet. Det är först under det senaste årtiondet som vi börjat observera detta. Det är väl framför allt här i Sverige och i Norden som vi har upptäckt detta problem tidigare än på andra håll. Delvis beror det på att vi har en berggrund och en mark som inte tål det här sura nedfallet lika bra som marken på andra håll. Det beror kanske också på att vi blir utsatta för en ganska stor mängd utsläpp som far in över vårt land.

Den här försurningen har naturligtvis en rad olika orsaker, men framför allt beror den på att vi har ökat förbränningen av fossila bränslen. Då är inte minst bilarna en källa som försvårar det här problemet. Det kväve som bilavgaserna innehåller blir när det kommer ner på marken försurande.

Detta är, som jag antydde, ett internationellt problem. De här utsläppen, som kommer från industrier och förbränningsanläggningar, går upp i atmosfären och far sedan vidare. Det innebär alltså att vi får mycket från andra länder men också att merparten av det vi själva släpper ut går vidare till andra länder. Vad vi gör har alltså inte bara betydelse för oss själva utan också för andra.

Det är egentligen inte mer än 20 à 25 % av det nedfall som vi får i Sverige som kommer från våra egna anläggningar. Men som Svante Lundkvist

tidigare påpekade är det ändå vi som i större utsträckning än något annat land påverkar de utsläpp som förekommer i Sverige.

Det är också ganska stora skillnader lokalt. I Mellansverige och norr därom har de utsläpp som vi gör i Sverige större betydelse än utsläppen i södra Sverige. Därför kommer förändringar i tillåtna utsläppsmängder att påverka dessa områden mer än andra.

Försurningen har gått ganska långt på sina håll. Vi har 85 000 sjöar i Sverige, och bortåt 20 000 av dessa är mycket starkt påverkade av försurning och svåra att restaurera.

Naturligtvis påverkas också marken i övrigt. Framför allt är det skogstillväxten som minskar. I Tyskland har man kunnat se att skogen i vissa utsatta lägen också dör. Detta kommer naturligtvis att leda till att intresset också i andra länder ökar och har ökat.

Det är också så att försurningen påverkar oss människor i ganska stor utsträckning, eftersom olika tungmetaller blir mer tillgängliga i marken. Växterna tar upp dessa och de går ut i näringsbanorna. På det sättet blir vi på lång sikt påverkade av detta.

Vi måste alltså vidta alla de åtgärder som kan vidtas för att minska svavelutsläppen och motverka försurningen. Om det är, såvitt jag begriper, samtliga talare i denna debatt före mig helt överens. Vi måste vidta åtgärder, men man är litet oenig om på vilket sätt och i vilken takt det skall ske.

Det är naturligtvis olika åtgärder som kan vidtas. Men det viktigaste måste vara att förhindra utsläppen och skärpa reningskraven, så att vi får ut en mindre mängd svavelämnen i luften. Men vi måste också gå in med kalkningsåtgärder för att förbättra den situation vi har ute i markerna, i sjöarna och i vattendragen, inte minst i grundvattnet.

Vi måste också bedriva ett internationellt arbete, något som i väldigt hög grad kännetecknar de åtgärder som regeringen vidtagit och föreslagit.

I propositionen föreslås förändrade regler för utsläpp av svavel från koleldade anläggningar. Man skall inte få släppa ut mer än 800 ton. I större anläggningar måste man alltså ha rökgasrening. Detta skall gälla fram till år 1989, och därefter kommer den högsta tillåtna mängden att sänkas till 600 ton. Jag utgår från att inte heller det är någon yttersta gräns utan att kraven kommer att ytterligare skärpas successivt.

På denna punkt råder olika meningar i utskottet. Socialdemokraterna vill inte nu ta ställning utan de vill vänta och se och göra en utvärdering. Naturvårdsverket har lämnat sin rapport. Vad vi väntar på är resultatet av projektet Kol-Hälsa-Miljö, men detta projekt ställer lägre krav på rening än vad regeringen gör, såvitt jag kan förstå. Är det detta som socialdemokraterna väntar på, har jag litet svårt att förstå den skepsis som kan finnas. Det borde vara bättre att redan nu fatta beslut för att få någonting att komma med. Det är också angeläget sett ur de kommuners synpunkter som skall bygga anläggningar att veta vilka regler som skall gälla, så att de inte bygger anläggningar som redan från början är alltför dåligt tilltagna.

Moderaterna vill i sin reservation inte gå så långt som regeringen har föreslagit och som vi har gett uttryck åt i vår reservation. Jag har litet svårt att

Åtgärder mot försurningen

begripa de reservationer som moderaterna har avgett, speciellt efter Hans Wachtmeisters resonemang tidigare här i talarstolen. I slutet av sitt anförande säger han att detta med kalkning är bra men att kalkning inte kan vara någonting som genomförs i stället för en minskning av utsläppen – en sådan minskning är det viktiga och det som först måste göras. Detta överensstämmer mycket väl med vad som står i propositionen och med vad som står i vår reservation.

För att sedan gå över till kalkningsfrågorna vill jag nämna att den försöksverksamhet som har bedrivits med kalkning av sjöar och vattendrag har visat att kalkningen kan ge effekt och att det krävs mycket mer kalkning än vi hittills har gjort. Det föreslås att sammanlagt 190 milj. kr. skall anvisas för de närmaste tre budgetåren för ett kalkningsprogram, och det är en ganska kraftig satsning – som jag ser det. För att bekosta detta skall man ta ut en avgift. Per Israelsson kunde för vpk:s del inte ställa upp, eftersom han ansåg att detta skulle vara fördelningspolitiskt felaktigt. Men detta gäller ju i så fall alla de avgifter som har lagts på oljan i principiellt samma syfte.

För resten kan man ju inte bara minska utsläppen och försurningen genom att rena avgaser och genom att motverka det hela med kalkning, utan man kan i lika hög grad kanske göra det genom att minska förbrukningen av olja och förbrukningen av fossila bränslen. Detta har vi i mycket stor utsträckning gjort under de senaste åren genom de åtgärder som vidtagits av regeringen. Men det är också viktigt – som det står i propositionen – att se till att de reningsanläggningar som kommunerna har också använder kalkfällning i de områden där det förekommer försurning och där det blir aktuellt att bedriva kalkning.

Hans Wachtmeister tog upp ett resonemang om trädslagsblandning. Det har väckts en hel del motioner i denna fråga, och dessa motioner har behandlats i utskottet. Vi har väl den uppfattningen att lövträden har en viss förmåga att om inte direkt motverka försurningen så ändå inte medverka till att försurningen blir värre. På det sättet kan naturligtvis ett ökat inslag av lövträd ha en viss positiv effekt. Men samtidigt gäller ju skogsvårdslagen som bestämmer hur vår skogsproduktion skall se ut. Men jag tror inte att det här är fråga om några oförenliga ting. Genom att lövträden ganska länge kan finnas kvar i ungskogarna utan att de gör någon egentlig skada – snarare gör de nytta – kan man alltså få en slutprodukt med ren barrskog som industrin vill ha, men man kan under tiden använda lövträden ganska mycket för att förbättra skogsmarken.

Socialdemokraterna har också avgivit en reservation om en plan för kolintroduktion. Det gäller här frågor som vi haft uppe vid flera tillfällen och diskuterat och samtliga gånger har dessa förslag avslagits. Här gäller en lag om utförande av eldningsanläggningar för fast bränsle i vilken föreskrivs att det skall vara samråd när en kommun vill bygga en sådan här anläggning, så att man kan bestämma vilken typ av bränsle som skall användas. Vi anser att det är till fyllest f. n., eftersom det inte är fråga om någon särskilt strid ström av koleldade kraftverk som kommer så här snabbt. Här har man möjlighet att avgöra om allt är riktigt eller inte.

Man vill också från socialdemokratiskt håll ha en utredning om kraven på rening vid torveldade anläggningar. Här gäller de generella regler som vi har för eldning av fossila bränslen. Men de blir naturligtvis inte speciellt aktuella, eftersom torven i allmänhet inte har ett så stort svavelinnehåll att den kommer upp till de värdena. Naturvårdsverket kommer också att utfärda regler när det gäller övriga utsläpp från anläggningar för fast bränsle. Vi anser inte att det nu finns anledning för riksdagen att göra en sådan begäran.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 116 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Lennart Brunander sade att vi från socialdemokraternas sida vill vänta och se vad som kan komma att hända med anledning av Kol-Hälsa-Miljö-utredningen. Vidare säger han att det är känt att den utredningen har lägre krav när det gäller restriktioner för svavelutsläpp, och därför frågar han mig: Är det det ni väntar på, att kraven skall bli mindre restriktiva? Ungefär så uppfattade jag honom.

Det vi vänder oss emot är att jordbruksministern å ena sidan konstaterar att naturvårdsverkets krav ligger på 400 ton, å andra sidan gör han en kompromiss med materialet från en utredning som icke är färdig med sitt arbete, och framför allt vars resultat icke är remissbehandlade, och kommer fram till att kravet skall ligga på 800 ton. Vi menar att det inte kan vara en god grund att bygga en norm på. Vi tycker att det är rimligt att avvakta utredningen och remissbehandlingen innan man fastställer vilken norm som skall gälla. För att icke bli misstänkta för svagare ambitioner när det gäller att skydda miljön, har vi sagt ifrån att under tiden som vi avvaktar utredningen och remissbehandlingen bör de mer skärpta krav gälla som tillämpades före 1981 års beslut av koncessionsnämnden vid prövningen av olika anläggningar. Därefter bör den totala reduceringen av svavelutsläppen som vi skulle få enligt regeringens förslag vara ett minimikrav.

Sedan säger Lennart Brunander att vi inte behöver efterfråga en plan, för det pågår ett samråd mellan kommunerna om vem som skall få etablera sig med koleldning. Jag har en stark känsla av, men det får jag väl veta mer om när jordbruksministern kommer upp i debatten, att många kommuner oberoende av varandra håller på att diskutera hur de skall klara en planering där de i högre grad befriar sig från sitt oljeberoende. Där umgås man med planer på kol oberoende av varandra, och utan att man fått någon som helst anvisning från något håll om att man kan använda kol. Därmed menar jag att vi löper risken att sammantaget få en planering för introduktion av kol där kommunerna icke vet av varandra och där regeringen icke vet av hur långt planerna fortskridit. Vi kan ur lokaliseringssynpunkt komma fullständigt snett.

Vi efterlyser en planering, för vi vet att lokaliseringen betyder så mycket ur miljösynpunkt.

Anf. 117 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi har tidigare blivit uppmanade av talmannen att fatta oss kort i riksdagens slutskede. Jag skall försöka följa den uppmaningen och svara Lennart Brunander att han har alldeles rätt i att de avgifter som redan finns på oljeprodukter verkar fördelningspolitiskt oriktigt, enligt vår uppfattning. Men vi har ansett att avgifterna till oljeersättningsfonden är så viktiga att vi har gjort undantag från vår linje – men vi vill inte vara med om ytterligare utvidgning.

Anf. 118 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Det kan tänkas att jag var litet för kortfattad när jag talade om kalkning, eftersom Lennart Brunander sade att jag anfört att det första vi borde göra är att kalka. Jag sade inte precis så utan att kalkning är det enda medel vi känner till för att på kort sikt bromsa en hotande försurning.

Jag borde kanske ha fullständigt det med att säga att vi inte kan slå oss till ro med att vi kalkar, eftersom vi genom kalkningen bara når en bråkdel av vad som har försurats.

Vi vet inte – det vill jag påpeka medan jag ändå har ordet – om kalkningen är helt utan bieffekter, eftersom vi har för kort provotid. Det kanske på längre sikt kan visa sig att kalk också har nackdelar, som vi nu inte vet något om. Jag vill bara göra detta förtydligande, så att inget missförstånd skall föreligga.

Anf. 119 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Svante Lundkvist sade att anledningen till att man inte nu vill fatta beslut avseende svavelreningen är att materialet från projektet Kol-Hälsa-Miljö ännu inte remissbehandlats. I övrigt kan Svante Lundkvists anförande och utskottsmajoritetens skrivning uppfattas så att man är överens om målen. Därför är det konstigt att ni inte ställer upp och hjälper till.

När vi behandlade den här frågan förra året fanns krav på att vi skulle gå längre, och de kraven tillmötesgicks i viss utsträckning genom att riksdagen och regeringen sade ifrån att det under våren skall läggas fram en kompletterande proposition, där oron för försurningen ytterligare skall understrykas. Det var vi – och också socialdemokraterna – tillfredsställda med den gången. Därför hade det varit vettigt att socialdemokraterna ställt upp nu, så att vi hade haft ett förslag med en bred majoritet bakom att redovisa till den planerade konferensen. Då hade vi kunnat visa länderna runt omkring Sverige att vi gör något. Jag tror nämligen att det har en väsentlig betydelse för våra möjligheter att verka internationellt att vi har en vilja att göra någonting.

Vad sedan gäller samrådet skall kommunerna samråda med länsstyrelserna, som har en bättre överblick än kommunerna har.

Jag vill säga till Hans Wachtmeister att jag inte tolkade hans anförande så att vi enbart skulle kalka utan tvärtom så att det inte var det första vi skulle göra – vi skulle i stället begränsa utsläppen. Ungefär så uttryckte sig Hans Wachtmeister i slutet av sitt anförande, och i det läget tyckte jag att det var

litet konstigt att han inte stödde propositionen, som just har inriktningen att man skall minska på utsläppen men också sätta in kalkningsåtgärder.

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Anf. 120 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! När det gäller planen föreställer jag mig att det inte är möjligt för länsstyrelserna att ta ansvar för att vi får den energipolitik totalt sett som landet behöver.

Vad sedan gäller frågan om utsläppen begärde vi i fjol att vi skulle få en plan och i anslutning till den skärpta bestämmelser. Vi fick ingen plan. Vi har fått ett förslag till normer som baserar sig på en höftning, som jordbruksministern har gjort med utgångspunkt dels i naturvårdsverkets krav, dels i den utredning som ännu inte är slutförd och remissbehandlad. Det är det vi vänder oss mot. Vi menar att den praxis som hittills har tillämpats bör kunna gälla till dess utredningsarbetet är klart och redovisat.

Anf. 121 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara till Lennart Brunander säga att jag inte kan finna att det ligger någon nackdel i att vi inför den stundande försurningskonferensen redovisar olika uppfattningar. Det mål vi har satt upp för oss är ungefär detsamma för alla partier – det som skiljer gäller den takt som vi skall använda för att nå det målet.

Anf. 122 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles klart att om vi hade stått eniga bakom beslutet så hade det kunnat få en viss effekt – en betydande effekt, tror jag – på de andra länderna. Det är ju inte så – det sade jag i mitt anförande – att de utsläpp vi gör allesammans stannar här hemma i Sverige. En del far vidare till andra länder, låt vara att det inte är till de länder som vi får vårt sura nedfall ifrån. Det måste inge respekt att vi då vidtar åtgärder för att begränsa våra utsläpp och ge en effekt i andra länder.

Anf. 123 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! I slutet av 1960-talet varnade forskarna för att den tilltagande surheten i nederbörden skulle kunna få allvarliga konsekvenser för miljön. Många, inte minst inom industrin, ställde sig skeptiska eller negativa. Mycket har hänt sedan dess. Våra kunskaper om försurningen och dess orsaker har ökat avsevärt, och försurningens direkta effekter har också blivit alltmer uppenbara.

Trots en rad motåtgärder har den inte kunnat stoppas. Den fortsätter år efter år. Effekterna blir allt tydligare och mer spridda, och skadorna blir alltmer svåröverskådliga och allt oftare svårreparabla.

Tack vare satsningar på forskning och undersökningar vet vi nu mera än tidigare. Vi vet att fiskbestånden successivt slås ut i försurade sjöar, att grundvatten försuras och att metaller löses ut i sura vatten. Vidare finns nu uppenbara risker för bl. a. lägre tillväxt i skogen. Effekterna av det sura

Åtgärder mot försurningen

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurningen

nedfallet blev först uppenbara genom försurningen av sjöar och vattendrag.

I mitten av 1970-talet uppskattades antalet försurade sjöar i Sverige till ca 10 000. I dag är 4 000 sjöar nästan "döda", 14 000 ytterligare är allvarligt i farozonen. Västra och södra Sverige har drabbats hårdast av försurningen. De suraste sjöarna finns på sydsvenska höglandet, i västkustområdet och Bergslagen. I tre fjärdedelar av sjöarna i västra Götaland förekommer försurningsskador på olika organismer.

Det finns fler, mer svåröverskådliga konsekvenser.

Försurningen påverkar också skogen och jordbruket. Minskad tillväxt kan få stora ekonomiska konsekvenser. Detsamma gäller rostskador och söndervittrande byggnader som en följd av luftföroreningen och det sura regnet. Kostnaderna för sådana skador uppgår redan nu, bara i Sverige, till kanske 1 000 milj. kr. per år.

År 1979 undertecknades i Genève en konvention angående transport av långväga luftföroreningar. Konventionen skrevs på av 33 stater, som tillhör FN:s ekonomiska kommission för Europa. Just nu pågår en process för att ratificera konventionen. Sverige har varit ett av de pådrivande länderna när det gäller att ge konventionen ett konkret innehåll. Ett led i detta är den konferens med just de miljöansvariga i de 33 ECE-länderna som den svenska regeringen inbjudit till nu i sommar. Konferensen skall handla om försurningsproblemet.

Inför konferensen har man från svenskt håll utarbetat en bakgrundsrapport angående försurningsfrågan. Rapporten överlämnades till mig i går. I rapporten understryks allvaret i försurningsproblemet och pekas på behoven av bl. a. sådana åtgärder som regeringen nu föreslår.

En begränsning av utsläppen – i Sverige och i andra länder – är den enda åtgärd som varaktigt kan lösa försurningsproblemen. En utökad kalkning av sjöar och vattendrag är emellertid, i den situation vi nu har, nödvändig för att förhindra en fortsatt ökning av de negativa effekterna av försurningen. Kalkningen kan främst ses som en medicinering och ett uppehållande försvar och inte som en definitiv och långsiktig lösning. Det måste framhållas att det bara är vissa av de skador som de sura utsläppen orsakar som kan motverkas genom kalkning.

Genom de åtgärder som vi redan beslutat och vidtagit i Sverige, främst begränsning av svavelhalten i eldningsolja men också bl. a. energihushållning och minskning av industrins utsläpp, har vi sedan början av 1970-talet ungefär halverat de svenska svavelutsläppen. Härigenom har naturligtvis de svenska utsläppens relativa betydelse för svavelnedfallet och försurningen i Sverige minskat. De svenska utsläppen beräknas nu bidra till mellan 20 och 25 % av svavelnedfallet över Sverige. Trots att huvuddelen av det svavel som faller ned över Sverige således härrör från utsläpp i andra länder i Europa är fortsatta begränsningar av de svenska utsläppen av stor betydelse för att minska nedfallet över vårt eget land. Man måste nämligen komma ihåg, att trots våra egna åtgärder försurar inget annat land genom svavelutsläpp så mycket som Sverige självt. En minskning av de svenska svavelutsläppen har

störst betydelse i de inre delarna av landet och för situationen lokalt kring större utsläppskällor.

Det är samtidigt uppenbart att en minskning av de svenska utsläppen inte är tillräcklig för att avsevärt förbättra försurningsläget i Sverige utan att det krävs betydande reduktioner av svavelutsläppen också i andra europeiska länder. De begränsningar av utsläppen som vi genomför i Sverige är emellertid av betydelse också i ett internationellt sammanhang.

Jag bedömer att förutsättningarna för framgång i de internationella förhandlingarna är starkt beroende av de åtgärder vi vidtar mot våra egna utsläpp. Vi kan t. ex. knappast räkna med framgång i våra försök att övertyga andra länder om att minska eller rena utsläppen, om vi inte själva är beredda att ta på oss kostnaderna för ytterligare åtgärder.

Vårt land bör därför ligga bland de främsta när det gäller att tillämpa ny reningsteknik, t. ex. rökgasavsvavling, så att vi själva får möjligheter att bedöma erfarenheterna av denna och att driva utvecklingen vidare. De samhällsekonomiska kostnader som detta på kort sikt medför måste vi enligt min uppfattning vara beredda att ta på oss med hänsyn till de allvarliga försurningsproblemen. Den kostnadsnettoanalys som genomförts av OECD pekar också på att de direkta ekonomiska fördelarna av utsläpps begränsande åtgärder väl motsvarar kostnaderna.

Miljökraven får självklart inte ställas så högt att de förhindrar det nödvändiga arbetet med att minska oljeberoendet. När nu kol skall introduceras i Sverige bör emellertid de möjligheter som finns att förbättra miljösituationen tas till vara.

Herr talman! Det är med beklagande jag konstaterar att varken socialdemokraterna eller moderaterna kunnat ansluta sig till regeringens förslag i dess helhet. Denna splittring kan komma att avsevärt försvåra vårt internationella agerande i denna fråga – inte minst inför den internationella konferens om försurningen som regeringen kallat till i juni i år som en manifestation tio år efter Stockholmskonferensen.

Men jag tackar gärna för Svante Lundkvists välgångsönskan om framgång vid konferensen, och jag tror att han också uppriktigt menar det när han säger så. Det är självfallet av allra största vikt att regeringens förslag får bredaste möjliga stöd i riksdagen. Olika kolintressenter arbetar intensivt för att förhindra detta. Moderaterna går nu också emot de föreslagna insatserna mot försurningen. Deras inställning i miljöfrågorna – som jag starkt beklagar – är tyvärr inte någon nyhet. En nyhet skulle det ha varit om de anslutit sig till regeringens principiella uppfattning. Men det är den vanliga sköt-dig-själv-filosofin som tycks ha varit vägledande. Det har också bekräftats av herr Hans Wachtmeister, då han säger att när andra länder sänker kraven är det dags för Sverige att göra detsamma, att följa efter. Det är naturligtvis en konsekvent moderat miljöinställning, men knappast efterföljansvärd.

Noteras skall dock att herr Wachtmeister, som den gode miljövän och skicklige miljövärdare han har visat sig vara, från talarstolen här i dag egentligen talade för regeringens proposition och inte om innehållet i de

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurning

moderata reservationerna. Om detta kanske kan användas det gamla uttrycket: Det ena du vill, det andra du skall.

Jag tackar för det stöd som propositionen har fått i stora delar, men jag måste erkänna att jag ser allvarligt på socialdemokraternas agerande. Jag tycker att det inte är konsekvent. För ungefär ett år sedan stod socialdemokratiska ledamöter – däribland Svante Lundkvist – i den här talarstolen och efterlyste skärpta miljökrav för koleldade anläggningar. Man beskrev också naturvårdsverkets krav – som var mera långtgående än regeringens förslag – som eftersträvansvärda.

Mot denna bakgrund förväntade jag mig ett klart stöd från socialdemokraterna för regeringens proposition – möjligen i vanlig ordning med några kritiska fraser om att åtgärderna var otillräckliga.

Men vad händer? Jo, jag uppfattar att man nu svävar på målet och plötsligt vill skjuta beslut om normerna på framtiden. Man vill att projektet Kol-Hälsa-Miljö skall slutredovisas först – och detta trots att Kol-Hälsa-Miljö avstyrkt regeringens förslag som det nu föreligger i propositionen. Är det en minskning av utsläppskraven socialdemokraterna vill ha? Jag lyssnade intensivt när Svante Lundkvist svarade Lennart Brunander, men jag måste erkänna att jag fortfarande är mycket oklar på den punkten. Om ni vill skärpa reningsskraven, då är självfallet det säkraste sättet att, som regeringen föreslår, konkret ange vilka utsläppsgränser som bör gälla. Men det gör man inte. Man skyddar sig i stället bakom uttrycket "en rening minst lika stor som den regeringen föreslår".

Jag är rädd för att det här utomlands knappast kan uppfattas på annat sätt än att Sverige svävar på målet i de här frågorna just nu när det börjar röra sig på allt fler håll i Europa. Jag är också rädd för att den socialdemokratiska linjen medför stor osäkerhet för kommuner och andra om vilka regler som kommer att gälla, vilket naturligtvis inte gagnar kolintroduktionen. Det är emot all logik att kräva att en plan för kolintroduktionen skall utarbetas innan man anger vilka krav som skall gälla beträffande utsläppen.

Det är ganska häpnadsväckande med de utpräglade planhushållningstankar som socialdemokraterna för fram, att man centralt skall bestämma vilka kommuner som skall satsa på kol och i vilken omfattning. Först därefter skall tydligen miljökraven läggas fast. Jag tror inte att man kan arbeta på det sättet i en marknadsekonomi. Först måste naturligtvis miljökraven klaras ut, så att kommuner och industrier vet vad som gäller. Sedan får man i vanlig ordning lokalt besluta om man skall satsa på kol eller andra energikällor.

Låt mig också påpeka att det i den socialdemokratiska motionen talas om att man i stället skulle följa den praxis som har utvecklats av koncessionsnämnden vid dess prövning av några enskilda ärenden. I reservationen har socialdemokraterna ändrat sig och talar inte om praxis utan om de riktlinjer som koncessionsnämnden följer. Såvitt jag vet finns inga andra riktlinjer för koncessionsnämndens prövning än de som riksdagen angav i sitt beslut förra året. Menar socialdemokraterna att koncessionsnämnden struntar i vad riksdagen då sade och fabricerar egna riktlinjer? Naturligtvis följer koncessionsnämnden de riktlinjer som i fjol angavs av riksdagen och som

bl. a. innebär att varje ärende skall prövas utifrån det förhållande som gäller i det enskilda fallet, vilket kan innebära att gränserna sätts lägre än enligt de normer som riksdagen har angivit. Är det inte så att vad ni i själva verket föreslår är att de riktlinjer som i fjol angavs av riksdagen skall fortsätta att gälla, dvs. egentligen precis samma yrkande som moderaterna framför här i kammaren i dag? Det är bara riksdag och regering som kan ange riktlinjer av det här slaget. Så länge inte riksdagen i konkreta termer anger på vad sätt beslutet skall ändras gäller de nuvarande riktlinjerna.

Till det besynnerliga i det socialdemokratiska förslaget hör ju att man i motionen hänvisar till en praxis och i reservationen till riktlinjer, utan att man med ord eller siffror anger innehåll i och innebörd av praxis och riktlinjer. Om socialdemokraterna vill att riksdagen skall anta nya riktlinjer, borde åtminstone artigheten bjuda att riksdagen får reda på vad riktlinjerna innebär, och inte som nu så att säga tvingas köpa grisen i säcken.

Om det inte är så som jag har framställt saken, hoppas jag att Svante Lundkvist talar om det för kammarens ledamöter. Jag kan inte läsa ert förslag i utskottsbetänkandet på annat sätt än att det egentligen överensstämmer med den moderata reservationen.

Anf. 124 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jordbruksministern varken lyssnar eller läser rätt. När det gäller vilken praxis som skall tillämpas slår vi fast att vad som är av vikt för den prövning som skall ske innan vi definitivt har lagt fast normen, är den praxis som tillämpades före 1981 års riksdagsbeslut. Denna inställning överensstämmer med den som vi hade i fjol. Vi hänvisar alltså nu till samma praxis som vi hänvisade till då.

Jag har vidare redan uttryckt min glädje över att jordbruksministern i så avsevärd grad har bättrat sig i förhållande till i fjol. Om jag vore i jordbruksministerns ställe efter att ha kunnat konstatera – som han själv gjorde och som jag kan göra sedan jag lyssnat till hans anförande – att vi i så betydande grad har samma principiella inställning och värderingar i dessa frågor, skulle jag inte beklaga mig över det förslag som vi har lagt fram i utskottet och som redovisas i betänkandet.

Som jag konstaterade skulle jag då inför konferensen, i stället för att tala om svårigheter och risker för att bli missförstådd av den internationella opinionen, kunna säga att det förslag som regeringen har lagt fram och redovisat för riksdagen, tvärtom, om riksdagen följer vårt förslag, av denna uppfattas som ett minimikrav på total reducering av svavelutsläppen. Det borde vara en styrka, herr jordbruksminister, att argumentera på det sättet inför konferensen. Redovisa gärna regeringens förslag och tala om att vi upplever det som ett minimikrav ur miljösynpunkt när det gäller att totalt reducera utsläppen. Det borde vara ett mycket gott besked om var den svenska riksdagen står i denna fråga.

Jag vill alltså slå fast att jordbruksministern när han i senare delen av sitt anförande försökte bunta ihop oss med moderaterna gjorde sig skyldig till en stor björntjänst åt de intressen som jag trodde att vi gemensamt försöker

tjäna, även om vi har litet delade meningar om när normerna skall fastställas. Men påstå nu inte, herr jordbruksminister, att vår ambitionsnivå när det gäller total reduktion av svavelutsläppen kommer att besvara jordbruksministern inför konferensen! Den ambitionsnivån kommer att vara ett stöd för den inställning som jag utgår från att jordbruksministern kommer att redovisa vid konferensen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 125 HANS WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! När det gäller föredörets makt vill jag säga att jordbruksministern och moderata samlingspartiet tydligen inte följer riktigt samma linje. Jordbruksministern sammanfattade vår inställning ungefär så, att när man i utlandet sänker utsläppsgränsen skall vi i Sverige följa efter, då men inte förr. En sådan moral kunde jordbruksministern inte vara med på.

Jag sade inte precis så, och om jag uttryckte mig otydligt skall jag be att få förtydliga vår inställning. Inte heller vi har den uppfattning som jordbruksministern angav. Jag påpekade att vi internationellt sett ligger mycket väl framme och att mitt parti därför inte kunnat finna att vi för det goda föredörets skull ensidigt skulle behöva ta på oss nya utgifter, utan motprestationer från de andra länderna. Det är en liten nyansskillnad mellan den sammanfattning som jordbruksministern gjorde och den uppfattning som jag framförde.

Sedan sade jag också ifrån att det inte får råda något som helst tvivel om vår vilja att hjälpa till och med all kraft driva de här förhandlingarna. Jag sade också att man bör göra klart för utlandet att den dag som utlandet sänker följer vi efter.

Anf. 126 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag beklagar, Svante Lundkvist, att ni inte orkade ända fram i den här frågan utan stannade på halva vägen.

Jag tror att Svante Lundkvist gärna skulle ha gått regeringen till mötes när det gäller den här propositionen och därmed nått ända fram. Vi bägge kan nog vara ganska överens på den här punkten, men av någon för mig okänd anledning har det socialdemokratiska partiet valt att stanna på halva vägen. Man godkänner inte regeringens normer i det här fallet. Man gömmer sig bakom sådana saker som att vi inte har tillräckligt underlag för att nu ta ställning till frågan om reningskrav vid koleldning. Det är mycket svårt för mig att förstå vilket underlag som saknas i dag, men som skulle finnas om något år och som då skulle göra det så mycket lättare att ta ställning.

Efter riksdagsbeslutet för ett år sedan gav regeringen naturvårdsverket i uppdrag att redovisa alternativa förslag till miljökrav vid eldning med fossila bränslen. Samtidigt fick vattenfallsverket i uppdrag att redovisa de resultat som i december 1981 förelåg från Kol-Hälsa-Miljö-projektet. Det har således funnits ett omfattande och allsidigt underlag för beslutet.

Vad menar man då med att resultatet av pågående utredningsarbete skall avvaktas? Det utredningsarbetet avser slutredovisningen från Kol-Hälsa-Miljö-projektet. Jag tvivlar starkt på att det återstående arbetet inom det projektet på ett avgörande sätt kommer att förändra den redovisning som vi redan har fått. Styrelsen för projektet är som bekant starkt dominerad av energiproduktionsintressen, och man har redan tagit ställning mot en skärpning av svavelreningskravet. Det är ytterligare ett förslag med samma inriktning, vilket enligt socialdemokraternas mening skall utgöra underlag för kommande ställningstaganden av regering och riksdag. Förslaget om reningsgrad som regeringen nu har lagt fram och som behandlas här i dag har utformats med miljöpolitiska utgångspunkter mot bakgrund av den allvarliga försurningssituationen. Är det i första hand som en energipolitisk fråga socialdemokraterna vill behandla reningskraven, där utgångspunkten är vattenfallsverkets och andra energiproducenters bedömning av vilka miljökrav de är beredda att acceptera? Jag kan inte fatta diskussionen på annat sätt, eftersom ni hela tiden hänvisar till att det är den här delen av utredningsarbetet som inte är färdig.

Svante Lundkvist hänvisar – och har gjort det nu under flera år – till naturvårdsverkets förslag till miljökrav för koleldade anläggningar. Jag vill använda det här tillfället för att upplysa kammarens ledamöter om att naturvårdsverkets förslag inte existerade förrän jag förra sommaren gav naturvårdsverket i uppdrag att komma med miljökrav på fossileldade anläggningar.

Dessförinnan hade naturvårdsverket fört fram vissa krav i olika miljöskyddsärenden. Men något sammanhållet förslag hade man inte fört fram till regeringen. Det har alltså varit fel att i det här sammanhanget hänvisa till naturvårdsverkets förslag. Men när det gäller den här propositionen är det riktigt att det finns ett sådant förslag. I föl fanns det emellertid inte något förslag.

Jag är naturligtvis otroligt tacksam för att ni har minst regeringens ambitionsnivå. Men varför då inte rösta för regeringens proposition? Det går inte att hänvisa till någon praxis före 1981, som Svante Lundkvist gjorde. Det finns ingen sådan praxis. Det fanns tre ärenden. Det fanns två beslut i fråga om Södertäljeanläggningen, och det fanns ett regeringsbeslut i fråga om Västeråsärendet. Utifrån dem bildar man ingen sådan praxis.

Anf. 127 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Herr talman! Får jag fästa jordbruksministerns uppmärksamhet på att det faktiskt inte är det socialdemokratiska partiet som har föreslagit sammanställningen när det gäller projektet Kol-Hälsa-Miljö. Det är regeringen som har tillsatt utredningen.

Vi skulle aldrig nöja oss med att bara vända oss till utredningen och fråga vad den tycker. Jag har hela tiden sagt: Har regeringen tillsatt en utredning, så skall det väl vara någon mening med den. Men vi vill se utredningsresultatet remissbehandlat innan vi gör någon bedömning. Regeringen har gjort en bedömning, innan utredningen är färdig och innan den har remissbehand-

lats, och tillåt sig att på basis av den bedömningen kompromissa med den linje som naturvårdsverket har förordat samt hamnat på en linje som ligger dubbelt så högt som naturvårdsverkets. Det tycker vi är att ha ett mycket dåligt underlag för sin ståndpunkt. Det är alltså att höfta på ett underlag som enligt vår mening inte är bra. Jordbruksministern säger i det sammanhanget att vi nådde inte ända fram, därför att vi inte ville vara med om att i nuläget spika de här normerna.

Vi har redovisat att vi vill fortsätta med den praxis som är mera skärpt och som ligger närmare naturvårdsverkets linje. Då har vi väl nått väl så långt som regeringen har nått med sin kompromiss?

Vad vi vill se är alltså en ordentlig hantering av de här frågorna. Men vad vi framför allt också vill se är att vi får en planering som gör att kommunerna inte oberoende av varandra tvingas göra långtgående förberedelser när det gäller värme- och energiförsörjningen som sedan kan visa sig inte gå ihop med de övergripande krav som vi från hela samhällets sida kan behöva ställa, om vi skall få den fördelning när det gäller olika energislag som vi är intresserade av och som vi har varit överens om enligt energiplanen samt om vi skall få en introduktion av kolet som ur miljösynpunkt är väl avvägd.

Anf. 128 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är riktigt, Svante Lundkvist, att det var regeringen som gav vattenfallsverket i uppdrag att göra en utredning – jag syftar på projektet Kol-Hälsa-Miljö. Men jag konstaterar till min förvåning att Svante Lundkvist ur miljösynpunkt tror på utredningen mer än vad jag gör. Det måste vara den enda anledningen till att Svante Lundkvist vill invänta utredningen i dess helhet innan han på sitt partis vägnar föreslår normer för utsläpps begränsningen. Det måste ju vara så.

Jag måste säga att jag är både bekymrad och ledsen över att socialdemokraterna nu alltmer börjar sväva på målet i miljöfrågorna. Jag kan inte fatta saken på annat sätt. Det här är så viktiga framtidsfrågor – inte minst försurningsfrågan – att vi minsann hade behövt stötta varandra. Jag upplever inte det som ett stöd, när ni hela tiden säger att ni vill vänta på någonting som vi redan vet vad det innebär, när ni inte redan nu vill fastlägga normerna. Jag skulle ha förstått er, om ni i riksdagen i dag hade sagt att regeringens utsläppsnormer är för generösa och att vi i stället bör välja naturvårdsverkets. Det skulle jag ha haft förståelse och respekt för. Men nu är er ambition att ni skall vara minst lika duktiga som regeringen – det är vad ni har sagt. Det är egentligen en ganska fantastisk målsättning för det parti som under 1960-talet och i början av 1970-talet ändå vågade ta tag i dessa frågor och föreslå åtgärder för en bättre miljö. Men nu har det uppenbarats att ni inte diskuterar på det sättet.

Jag är personligen ledsen över att Svante Lundkvist i tidskriften *Aktuellt* i politiken hade mage att tala om fem förlorade år i försurningsfrågan sedan år 1976, när ni i dag i kammaren redovisar denna attityd.

Det kan naturligtvis vara så, att ni är splittrade i denna fråga och att den motion som ni väckte var en kompromissprodukt för att i någon mån rädda

ansiktet. Svante Lundkvist vill nog, för han förstår hur allvarligt problemet är, men han får inte. Därmed har ni satt er i den situation som ni nu befinner er i. Det vänligaste jag kan säga är att vi nu kan konstatera hur den socialdemokratiska miljöfernissan börjar krackelera.

Åtgärder mot försurningen

Andre vice talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 129 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! I motionen 1981/82:680, avlämnad under den allmänna motionstiden, har jag tillsammans med ett antal medmotionärer yrkat "att riksdagen hos regeringen begär en plan för kalkningsverksamhet av sjöar och vattendrag och hur försurningen på längre sikt skall kunna minskas i sådan utsträckning att inga skador uppstår på mark och vatten".

Vi har gjort det därför att vi befarar att Sverige kan stå inför en försurningskatastrof, om inget radikalt händer snabbt.

Sjöar, mark och grundvatten blir ständigt surare. Problemet är stort på många håll i landet. Dalarna är ett av de län som är hårt drabbat. Ett av de värst drabbade områdena är västra Dalarna, där situationen är akut. Under juli–augusti 1980, den "bästa" årstiden, hade många sjöar ett pH-värde under 5,0, och ytterligare ett stort antal sjöar hade pH-värden på mellan 5,0 och 5,9. Även i Dalarna i övrigt låg, med mycket få undantag, värdena under 7,0, vilket alltså är idealvärdet. Under den "sämsta" årstiden, april–maj 1980, låg pH-värdena för så gott som hela västra Kopparbergs län under 5,0, och nästan hela övriga länet hade pH-värden mellan 5,0 och 5,9.

Ser man på alkaliniteten finner man att situationen är om möjligt än värre. Alkalinitet är alltså måttet på sjöarnas och vattendragens motståndskraft och mäts ofta i molekvalent per liter. Under den "bästa" årstiden var alkaliniteten i de västra delarna av Dalarna 0–0,05 mekv/l och i övriga delar av länet, med några undantag, 0,06–0,10 mekv/l.

Vid så låga pH-värden och så dålig motståndskraft som här angivits är försurningen långt framskriden, och åtgärder måste snabbt vidtas. Jag skulle vilja påstå att åtgärder omedelbart måste vidtas för att de värst drabbade sjöarna inte skall vara förstörda för all framtid. Det rör sig om praktiskt taget alla sjöar i den västra länsdelen.

Redan i dag är situationen på vissa ställen så allvarlig att vissa fiskar inte kan fortplanta sig därför att ynglet dör. För försurningen fortsätta finns det risk för att all fisk dör i dessa områden. Även om det i många av dessa sjöar och sjösystem finns ytterst litet ädelfisk anser jag att det ändå måste till rejäla kalkningsprojekt. Det vore enligt min bestämda mening fel om man bara skulle få kalka områden med ädelfisk. Rejäla kalkningsplaner måste få genomföras, oavsett fiskbeståndet, i områden där lokala fiskevårdande organ är beredda att satsa på åtgärder för att förbättra vattnets pH-värde. Är vi inte beredda att satsa på kraftåtgärder för att komma till rätta med försurningen är jag rädd för att allvarliga skador kan uppstå även på andra

Åtgärder mot försurningen

områden, t. ex. inom skogsbruket, och i förlängningen kan det t. o. m. drabba turismen.

Vi måste vidta åtgärder nu, så att inte oreparabla skador uppstår, skador som vi kan bli hårt kritiserade för av kommande generationer. Jag hoppas att man till barnbarn kan visa på bra fiskevatten och inte bara berätta att här kunde jag fiska, det var ett bra fiskevatten, men under 1980-talet försvann fisken efter hand på grund av försurningen. Det kan också bli så allvarligt att skogen och grundvattnet drabbas.

Flera remissinstanser ställer sig positiva till försöksverksamhet avseende mark och grundvatten. Jag anser att det är mycket angeläget att man satsar rejält för att få större kunskaper om försurningsprocessen i mark och grundvatten. Med hänsyn till den allvarliga situation som råder i Västerdalarna skulle jag kunna tänka mig att man på frivillig väg skapar ett försöksområde där, som samhället ställer pengar till förfogande för. Trots att det råder oklarhet om skogens reaktion vid kalkning tycker jag att man ändå måste göra försök också i samarbete med intresserade markägare.

Herr talman! Jag har för dagen inget annat yrkande än om bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 130 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! I debatten kring ett mycket viktigt regeringsförslag och ett likaså mycket viktigt betänkande från jordbruksutskottet vill jag här betyga folkpartiets intresse och heta vilja att vara med i kampen mot miljöförstöringen, särskilt försurningsproblemen. Vi har detta klart uttalat också i vårt nya partiprogram. Vi vill medverka i de politiska besluten på detta område här i riksdagen och också i det praktiska genomförandet ute i kommuner och landsting.

Försurningen av mark och vatten har flera orsaker. Den viktigaste orsaken till försurningsens ökade utbredning under senare år är utan tvivel de ökade utsläppen av svavel- och kväveoxider till atmosfären i Sverige och i övriga europeiska länder. Användningen av vissa gödselmedel inom jordbruket och ändrade metoder inom skogsbruket bidrar även till försurningen lokalt. Samma gäller bilavgaser och industriutsläpp. Utsläppen av svaveldioxid och kväveoxider orsakar att den biologiska aktiviteten i sjöar och vattendrag skadas eller försvinner.

Försurningen är ju ett kemiskt förlopp. Sjöar och vattendrag har varierande s. k. pH-värden beroende på den omgivande miljön. Den kemiska sammansättningen i vattnet ger en viss alkalinitet. När försurande ämnen såsom svavelutsläpp kommer ner i vattnet, bryts de ner av de alkaliska ämnena. Då minskar alkaliniteten, som är vattnets buffertförmåga, dvs. förmågan att stå emot försurningen. När så buffertförmågan är borta, tar försurningen fart. pH-värdet i vattnet sjunker, och livet i vattnet hotas. Det blir för litet syre i vattnet i förhållande till vätekoncentrationen. Kalkningen av sjön kan inte återställa alkaliniteten, utan bara hjälpa sjön att stå emot försurningen en tid. Sjön lever på konstgjord andning, kan man säga. Det

enda sättet att definitivt få stopp på försurningen är att få bukt med utsläppen. Men helt klart måste vi under tiden fortsätta kalkningsverksamheten. Regeringens förslag om en treårsperiod med möjligheter till statsbidrag på sammanlagt uppemot 190 milj. kr. och en högre procentsats än f. n. är ett uttryck för hur viktig denna fråga är ur regeringens och hela landets synpunkt.

Riktlinjerna för det långsiktiga handlandet för att om möjligt komma till rätta med försurningsproblemen måste dock ta sikte på minskade svavelutsläpp genom bl. a. strängare normer undan för undan och en förbättrad teknik. Jordbruksminister Anders Dahlgren framhåller i regeringens proposition vikten av ökad forskning och en bättre samordning vid beslut om åtgärder inom departement, myndigheter och på andra håll i samhället. Jag instämmer livligt i detta synsätt. Genom ökad forskning och bättre samordning bör det bli lättare att anpassa beslut inom olika samhällssektorer till en övergripande syn på hur försurningsproblemet skall bemötas.

Intresset för den totala livsmiljön är i växande, och det är inte att undra över. Larmrapporter duggar tätt. Det är då angeläget att regering och riksdag går in med ökad information och opinionsbildande verksamhet. Jag tror att också kommuner, statliga myndigheter, näringslivet och folkrörelseorganisationerna har viktiga uppgifter i detta opinionsbildande arbete. I min hemkommun Ydre i södra Östergötland driver vuxenskolan studiecirklar i ämnet, vilket gör att folk blir medvetna om de här problemen och också redo att satsa ekonomiskt för att motverka den förstörelse som försurningen medför. Vår länsstyrelse liksom troligtvis också andra länsstyrelser utför fortlöpande kontroller i en hel del sjöar och avger rapporter som befolkningen tar del av.

Som nation och som folk behöver vi förberedas på att det kommer att kosta mycket att återställa förstörda naturresurser och att samtidigt satsa på förebyggande åtgärder. Jag tycker att det är påtagligt att det i stort sett råder enighet här i riksdagen när det gäller dessa frågor, i varje fall när det gäller kartläggningen av problemen. Jag tror också att vi är i stort sett eniga om att satsa för att komma till rätta med problemen och att söka förebygga dem. Det bådär gott för det framtida arbetet mot försurningsproblemen i vårt land och i övriga länder i världen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet utom vad gäller mom: 3, där jag yrkar bifall till reservation 2.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 131 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! I motion 1981/82:1034 har vi försökt framhålla vikten av att tillföra mineralämnen och spårelement vid restaurering av sura sjöar och vattentäkter. Vi menar därmed att – litet enkelt uttryckt – ”det är inte bara att kalka” så att vattnets naturliga tillstånd blir återställt. Enbart kalkning är

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurningen

inte till fyllest, därför att livsvillkoren för det underbara medium som vattnet är inte enbart är beroende av det rådande pH-värdet.

Jag ber att här i kammaren få särskilt framhålla detta faktum, därför att vikten av att tillföra naturliga mineral- och spårämnen är så ytterst sällan beaktad. I anföranden, i debatter, i skrift och i praktisk handling nämner man endast ren kalk för att neutralisera överskottet av syra.

Jordbruksutskottet förutsätter att frågan om tillförsel av mineral- och spårämnen inryms i de åtgärder mot försurning som pågår eller planeras. Det tycks i så fall endast vara i ytterst perifera och enstaka fall. Om verklig förståelse för vattnets egenskaper förelåg hos ett större antal s. k. vattenspecialister, skulle troligen också restaureringsarbetet ges en annan inriktning. Om åtminstone en liten del av de flera tiotals miljoner kronor som skall satsas på vanlig kalkning skulle avsättas för jämförande försök med t. ex. naturlig algkalk, skulle man antagligen mycket snart kunna konstatera den viktiga och nödvändiga regenereringseffekt som närvaron av mineral- och spårämnen åstadkommer i vattentäkter.

Fiskeristyrelsen har i en rapport visat att vid algkalkning erhålls en förbättrad fiskproduktion och en högre alkalinitet i jämförelse med vanlig kalk. Härigenom har – även i vårt land – visats att de viktiga biologiska länkarna aktiveras snabbare och ekologiskt riktigare, om kalken innehåller en balanserad mineral- och spårämneskomposition.

Algkalk är ett naturämne som utvinns från korallbankar – bl. a. i havet utanför Frankrikes kust. Om det kunde importeras som råvara och därefter slutbehandlas i vårt land borde kostnaden kunna göras godtagbar med hänsyn till dess högre restaurerande effekt. Möjligen kan man så småningom också i haven runt våra kuster upptäcka och utvinna några lämpliga naturprodukter mot sura insjövatten. Men det viktiga är alltså att man inte enbart kalkar. Mineral- och spårämnesbalansen måste också återställas.

Dricksvatten är inte bara en kemisk substans som representeras av formeln H_2O . Dricksvatten är klassat som livsmedel och bör därför ges en avsevärt höjd kvalitetsstatus. Att erbjuda ett rent och näringsriktigt dricksvatten är att erbjuda friskvård till befolkningen.

Vatten har en naturlig förmåga att regenerera sig självt, om gynnsamma betingelser förefinns. Vattnet har i sitt naturliga tillstånd egna biologiska filter, som eftersträvar att upprätthålla ett optimalt gynnsamt tillstånd hos vattnet.

De pilotstudier av algkalk som regenereringsmedel som har utförts visar att det är just de biologiska filtren som återhämtar sig snabbare med algkalk än vid vanlig kalkning.

Det är därför angeläget att mineral- och spårämnesberikade kalkningsprojekt utvecklas och uppföljs. För att säkerställa sådan försöksverksamhet vill jag från denna talarstol föreslå att viss del av redan föreslagna penningmedel för kalkning omdisponeras till försöksverksamhet kring mineral- och spårämnesbalans vid restaurering av försurade sjöar och vattentäkter.

Det torde då vara nödvändigt att använda både kalk och algkalk för att

kunna täcka så stora områden som möjligt. En viss mängd algkalk skulle få svara för den nödvändiga spårämnesbalansen, medan kalken svarar för syraneutralisationen i vattentäkten.

Herr talman! Jag har inte något yrkande utöver utskottets. Men jag ville med det anförda erinra om att vattenrestaurering – ”det är inte bara att kalka”.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (förhandlingar om parallellitet i utsläpps begränsningar)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 70 för reservation 1 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Mom. 3 (riktlinjer för svavelutsläpp)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 2 av Einar Larsson m. fl. med 88 röster mot 68 för reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 150 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 153 röster mot 87 för reservation 2 av Einar Larsson m. fl. 67 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (naturvårdsverkets miljökrav)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 15 för motion 1141 av Lars Werner m. fl.

Mom. 6 (stöd till anordningar för att minska svavelutsläppen vid eldningsanläggningar, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 66 för reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Mom. 7 (finansieringen av stöd till uppförande av avsvavlingsanläggningar m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 15 för motion 2437 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8 (plan för kolintroduktionen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 5 av Svante Lundkvist m. fl.

Mom. 10 (FoU-insatser rörande rökgasrening m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 6 av Svante Lundkvist m. fl.

Mom. 18 (åtgärder mot försurningen)

Reservation 7 av Svante Lundkvist m. fl., som ställdes mot motionerna 1044 och 2437 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar, antogs till kontraposition.

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Åtgärder mot försurningen

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservation 7 av Svante Lundkvist m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Återvinning av dryckesförpackningar av aluminium

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1981/82:32 om återvinning av dryckesförpackningar av aluminium (prop. 1981/82:131 delvis) och

skatteutskottets betänkande

1981/82:61 om återvinning av dryckesförpackningar av aluminium (prop. 1981/82:131 delvis).

Anf. 132 TREDJE VICE TALMANNEN:

Dessa båda betänkanden debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda betänkandena får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 133 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jordbruksutskottet delar jordbruksministerns mening att vårt nuvarande returglassystem är det förpackningssystem som är bäst från miljö-, resurs- och energisynpunkt. Liksom jordbruksministern anser utskottet att det också på lång sikt bör finnas tillgång till ett returglassystem på den svenska dryckesförpackningsmarknaden.

Vidare crinrar utskottet om vissa principer för varuproduktion och avfallshantering, som riksdagen lade fast i samband med behandlingen av propositionen om återvinning och omhändertagande av avfall. Där anfördes att ansvaret för att det avfall som uppkommer vid produktionen kan tas om hand på ett från miljö- och resurssynpunkt riktigt sätt i första hand måste åvila producenten. Innan produktionen av en vara påbörjas bör det vara känt hur det avfall som är en följd av själva varan omhändertas sedan den använts. Utskottet underströk också under 1979/80 års riksmöte, i samband med behandling av motioner om dryckesförpackningar av aluminium, att hushållning och återanvändning bör vara grundläggande vid utnyttjandet av naturresurser och för inriktningen av varuproduktionen. En övergång till returflaskor eller annan returförpackning för öl och läskedrycker skulle enligt utskottets mening innebära energivinster, minskad råvaruåtgång och minskad nedskräpning.

Det måste väl vara en ödets ironi att denna skrivning återfinns i det betänkande som behandlar aluminiumburken – denna förpackning är ju den verkliga gökungen i detta sammanhang.

Vi har dragit den slutsatsen att man redan nu måste ta ställning till

aluminiumburkens vara eller inte vara. Det går inte, enligt vår mening, att säga som utskottet gör, att man skall pröva sig fram och om inte nu föreslagna åtgärder räcker bör andra åtgärder övervägas.

Hur aluminiumburken i praktiken blev införd på den svenska marknaden, är också historien om vem som bestämmer i Sverige och hur. Nu bör detta efter allt som förekommit vara väl känt. Jag skall därför inte gå in på detta nu utan ange några skäl till att vi anser att avgörandet om aluminiumburken måste komma till stånd nu.

Vi vet att tillverkningen av aluminium är mycket energikrävande. Det är världens mest energikrävande material. En mycket stor del av burkarna kommer att bli skräp och hamna i naturen. Det kommer alltså att handla om naturförstöring och nedskräpning. Till skillnad från mycket annat avfall är burken oförstörbar – aluminium rostar inte. Detta har säkert vägt tungt när t. ex. kommunerna har gett sina synpunkter – det är ju de som till sist kommer att bli ansvariga för att ta hand om den nedskräpning som blir följderna av att burken används. Enligt vad man kan bedöma är de flesta kommuner som uttalat sig i ärendet mycket negativa till användandet av burken. Det ger ju heller inte några stora förhoppningar om en godtagbar återsamling, om man ser till resultatet av det försöksprojekt som genomförts i Varberg.

Nu är det inte bara kommunerna som är avvisande till produktion och användning av aluminiumburken. På fackligt håll befarar man stora problem när det gäller både sysselsättningen och strukturen på bryggerinäringen. En utredning som gjorts på fackligt initiativ har kommit fram till att tre av fyra bryggerianställda mister sina jobb om den omstridda aluminiumburken tillåts.

Livsmedelsarbetareförbundets förbundssekreterare säger bl. a.: "Svensk bryggeriindustri gräver sin egen grav om man går in för aluminiumburken." I vad mån det skulle bli sådana konsekvenser som man från fackligt håll befarar är naturligtvis svårt att bedöma, men någon grund för farhågorna måste det väl ändå finnas. Nu verkar de farhågorna ganska snart besannas. 175 anställda vid Hammars glasbruk hotas nu av att mista sina jobb.

Resultatet för framtiden blir kanske, på grund av branschens starka fixering till burken, att det räcker med två tre bryggerier i hela landet. Det stämmer f. ö. med de tankegångar som förts fram från arbetsgivarhåll.

Vi anser att jordbruksministern gör ett riktigt konstaterande när han framhåller att vårt nuvarande returglassystem är det bästa och att returglaset är det billigaste för konsumenterna. Då borde också detta vara den utgångspunkt, från vilken man vidtar de åtgärder som är nödvändiga.

Nog är det väl ändå anmärkningsvärt vilket system man tvingas inrätta, och det enbart för en enda förpackning. Man uppskattar behovet av mottagningsapparater, alltså s. k. pantmaskiner, till mellan 20 000 och 30 000. Dessutom skall en statlig medverkan med 50 milj. kr. till för att finansiera investeringar och rörelsekapital i det nya pantbolaget. Detta kommer vi självfallet att gå emot.

Det är alltså tänkt att man skall införa ett helt nytt återsamlingssystem

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

enbart för aluminiumburkar. Men hur kommer det att gå för returflaskan under den tid man skall prova detta system? Nu sägs i regeringsförslaget att en återvinning till minst 75 % utgör en förutsättning för att aluminiumburken skall accepteras från samhällets sida. För det första: Denna återvinningsgrad betyder att en hel del burkar ändå blir kvar på allehanda ställen. För det andra: Vad skall göras om de uppställda målen inte uppnås? Det här återsamlingsmålet har man tre år på sig att uppfylla. För det tredje: Vad händer under tiden med returflaskan?

Nu tycks jordbruksministern förlita sig på att bryggerierna skall utveckla ett bättre returglassystem. Vilka garantier har jordbruksministern för att så blir fallet? Det sägs också att denna fråga är så betydelsefull att förslag bör lämnas om hur övergången till ett nytt returglassystem kan påskyndas. Är jordbruksministern säker på att det finns några returglas kvar den dagen?

Från vårt parti är vi helt på det klara med att det sätt på vilket produktionen av aluminiumburken har tillkommit har skapat en komplicerad situation. En fabrik med flera hundra personer är en realitet som man inte kan bortse från. Men vi är också medvetna om att ett beslut nu, med de konsekvenser som detta kan få, kommer att bli avgörande för mycket lång tid framöver.

Vi anser därför att beslutet bör bli ett förbud mot aluminiumburken men med en omställningsperiod för att skapa annan produktion. Att vi förordar en omställningsperiod betingas helt av omtanken om de anställda.

Herr talman! I anledning av vad jag nu har anfört vill jag yrka bifall till motion 2206, som behandlas i jordbruksutskottets betänkande, samt till motion 1095, som behandlas i skatteutskottets betänkande. Jag vill samtidigt yrka avslag på skatteutskottets hemställan under punkt 1.

Anf. 134 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Frågan om aluminiumburkarnas vara eller inte vara har varit aktuell i flera år, och det har varit svårt att hitta framkomliga vägar för att lösa problemen med aluminiumburkarna som dryckesförpackning. Det är ingen tvekan om att aluminiumburken, om den används på ett felaktigt sätt, är en energislukande förpackning och från den synpunkten inte acceptabel. Den kan också utgöra ett miljöproblem.

Det är från den synpunkten som regeringen har tagit itu med frågan. Regeringen har bearbetat både bryggerinäringen och det företag som gör burkarna för att få till stånd ett avtal som är acceptabelt för samhället. Det avtalet har man lyckats åstadkomma, och det har förelagts riksdagen. I avtalet förutsätts att återvinningsgraden blir minst 75 %. Företaget förbinder sig också att starta ett återvinningsbolag. Vidare förbinder sig näringslivets parter att bygga upp ett pantsystem som stimulerar återvinningen. I annat fall får andra åtgärder vidtas.

I dag säljs ungefär 60 % av öl och läsk i returglas, 30 % i stålburk och resten i engångsförpackning eller annan förpackning. Industrin har i avtalet gått med på att behålla åtminstone den andel returglas som finns i dag och att fortsätta arbetet med att utveckla ett bättre returglassystem. Jag ser detta som absolut nödvändigt och som en viktig del i avtalet. Returglassystemet är,

som John Andersson sade, det bästa systemet. Jordbruksministern har också strukit under det i propositionen. Dessutom är returglaset den billigaste förpackningen för konsumenten. Det borde rimligtvis vara på det sättet att konsumentens val av förpackning leder till att aluminiumburken inte får någon ökad marknad utan snarare en minskad marknad, beroende på kostnaden.

Jag tycker att vi har fått ett förslag som vi kan acceptera. Sedan måste vi naturligtvis följa upp det och se till att det verkligen fullföljs.

Beträffande John Anderssons frågor om vad man skall göra om målet inte nås är svaret naturligtvis att man skall vidta åtgärder så att målet verkligen kan nås. I annat fall får ju burken försvinna på något sätt. Men andemeningen och ambitionen måste ju nu vara att vidta de åtgärder som krävs för att man skall nå detta mål. Vad som händer med returglaset har jag redan svarat på, eftersom det ganska klart framgår både i propositionen och i utskottens skrivning att vi inte är beredda att gå med på att andelen returglas går ner.

John Andersson sade att tre av fyra bryggeriarbetare skulle bli arbetslösa om man gick över till burken. Jag vet inte var han har fått den uppgiften ifrån. Den verkar litet överdriven. Möjligtvis kan den baseras på tanken att man skulle helt övergå till aluminiumburkar i stället för returförpackningar. Men det har inte varit aktuellt och får inte heller bli aktuellt. Jag tror inte att de därvidlag anförda siffrorna är aktuella på något sätt.

Herr talman! Jag skall med detta be att få yrka bifall till vad utskotten hemställt.

Anf. 135 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag må säga att jag blev inte litet fundersam. Herr Brunander säger att *det* skall vi inte tillåta och *det* kommer vi inte att godta. Han räknar upp en massa saker som man inte kan godta – att returflaskan försvinner, att tre av fyra bryggeriarbetare kommer att drabbas och tappa sina jobb. Det skall vi inte godta, säger han. Vad skall ni sätta emot då? Vilka åtgärder har ni att komma med? Ni har ju inga åtgärder att föreslå emot aluminiumburken.

Här har ni tillåtit en vara att komma in på marknaden, i strid mot ett riksdagsbeslut och i strid mot det resultat som en utredning kommit fram till, där ledande direktörer i detta företag satt som sakkunniga, väl medvetna om det beslut som fattades i utredningen. Ändå är aluminiumburken ett faktum. Sedan måste man alltså gå in och göra ett återvinningssystem enbart för en enda vara, bygga upp en stor apparat och anslå 50 milj. kr. för att försöka med några åtgärder.

Vidare säger herr Brunander: Vi skall ha ett returglassystem. Men man har ju kommit fram till att returglaset kommer att försvinna när aluminiumburken tar över marknaden.

Så säger herr Brunander att klarar man inte målen, då skall vi vidta andra åtgärder. Men vilka garantier har herr Brunander för att returflaskan finns

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

kvar då, sedan man har provat i tre år och funnit att man inte klarar målen?

Lennart Brunander efterlyser var jag har tagit uppgiften att tre av fyra bryggeriarbetare skulle drabbas. Jo, det är från en utredning som man har gjort inom facken. Denna utredning har presenterats bl. a. i tidningen Mål och Medel. Jag kan självfallet inte garantera att det är helt klart, men man har försökt att ta reda på vad konsekvenserna av aluminiumburkarna blir.

Anf. 136 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! John Andersson undrar vad vi har för garantier för att det som har sagts skola ske kommer att ske. Vi har ju ett avtal mellan regeringen och industrin. Ett avtal är till för att följas, och vi måste utgå från att man också gör det.

När det gäller returglasen finns det en punkt där bryggerierna åtar sig att slå vakt om det nuvarande returglassystemet och att fortsätta det redan påbörjade arbetet med att utveckla ett bättre returglassystem. Detta är inskrivet i avtalet, och det bör i varje fall f. n. vara garanti nog för att detta skall bli genomfört.

Sedan säger John Andersson att det har anslagits 50 miljoner för att klara återvinningen. Det är inte på det sättet, utan det har ställts 50 miljoner till förfogande till marknadsränta. Det är inget anslag, utan det är som jag ser det en garanti från samhällets sida att man får i gång det här bolaget. Man har alltså pengar och resurser att börja jobba med. Men det är inget anslag, utan det är pengar som skall betalas tillbaka och som det skall betalas ränta på.

Detta kan också vara en kommentar till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet och som jag inte kommenterade i mitt tidigare inlägg.

Anf. 137 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Lennart Brunander säger att bryggerierna har lovat att slå vakt om returglasen. Varför följde man inte riksdagens beslut att frågan om avfall skall vara löst innan man skall föra in en ny vara på marknaden? Varför följde inte direktörerna för de stora bryggerierna ens de löften de har gett? De satt ju som sakkunniga i utredningen. Vad är det som har hänt och som gör att man nu är beredd att foga sig efter samhällets intressen? Är det något nytt som har inträffat, eftersom man kan lita så säkert på att bryggerierna skall slå vakt om returglasen? Jag har inte kunnat finna några nya skäl som gör att man kan lita mera på löften nu än innan fabriken byggdes.

Anf. 138 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! När det gäller det sista vill jag svara John Andersson att vad som hänt är att man har fått ett avtal. Ett avtal är ändå ett bevis för att man har gått med på vissa saker. Det skall helt enkelt ses som ett bra arbete av

regeringen att man har lyckats få till stånd det här avtalet och få de berörda parterna att gå med på det.

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Anf. 139 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Under 1981 har man påbörjat tillverkningen av heldragna aluminiumburkar i Sverige. Detta beklagas säkerligen av många. Bl. a. beklagas det av en hel del tunga remissinstanser i anslutning till de utredningar som har föregått denna produktion. Men vi måste nu acceptera att vi har en produktionskapacitet på 900 miljoner aluminiumburkar per år i Sverige.

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

Det är i detta läge speciellt viktigt att fullfölja den miljövårdsprincip som har fastslagits i många lagar och förordningar, nämligen att producenter skall ta ansvaret för eventuella miljöölagenheter av sina produkter. När det gäller återvinning och omhändertagande av avfall finns det ett klart förstahandsansvar hos producenten att ta hand om avfall på ett ur både miljö- och resurssynpunkt godtagbart sätt. Det fastslog och beslutade vi här i riksdagen 1975.

Aluminiumburken är en ny produkt. Dess introducering i Sverige föregicks av många heta debatter om miljöeffekter, och riksdagen har så sent som för två år sedan uttalat, att också när det gäller dryckesförpackningar bör det vara hushållning och återanvändning som hela tiden skall prägla vårt handlande.

I samband med det nu aktuella ärendet uttalar utskottet att ett returglassystem enligt utskottets uppfattning är det system som allra bäst motsvarar våra intentioner när det gäller hushållning med energi och naturresurser samt hänsynen till miljön. Därför måste det enligt vår uppfattning ligga ett klart ansvar på den som producerar aluminiumburkar att såväl praktiskt som ekonomiskt uppfylla sina skyldigheter, så att det kan bli en återanvändning.

Utskottet föreslår riksdagen att minst 75 % av aluminiumburkarna skall återvinnas senast 1985. Utskottet gör också ett klart uttalande på s. 6 i betänkandet, nämligen "att det icke är samhällets uppgift att bygga upp och driva ett system för återtagning av tomma burkar som är så effektivt att återvinningsmålet nås. Den uppgiften ankommer i första hand på berörda företag och branscher."

Mot bakgrund av dessa uttalanden är det kanske inte så konstigt att vi socialdemokrater anser att det inte kan vara statens uppgift att gå in med lån till ett pantbolag som i realiteten är bildat av producenterna – speciellt inte i nuvarande läge när vi har en mycket bristfällig statlig finansieringsförmåga då det gäller service och stöd från samhället till medborgarna på för dem viktiga områden.

Det har under den senaste tiden också talats mycket om att bankerna i ökad utsträckning bör hjälpa näringslivet med riskvilligt kapital samt att kapitaltillgången för bankerna egentligen är god i Sverige. Därför borde det enligt min mening inte finnas några svårigheter för berörda branscher att med

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

lån självfinansiera ett pantbolag som är en nödvändig del av återvinnings-systemet.

I punkt 6 av regeringens överenskommelse med bryggerierna, handeln och PLM, står det att regeringen är beredd att med näringslivet diskutera en statlig medverkan till finansieringen av kostnaderna för pantsystemets införande. Jag vill fastslå att det inte ligger något klart löfte om pengar i denna punkt.

Med tanke på den stora uppmärksamhet ur miljövärdssynpunkt som inledningen av produktionen av aluminiumburkar mött från allmänheten tycker jag att det på ett tidigt stadium borde ha stått klart för producenterna att man måste satsa på en hög grad av återvinning. Man borde alltså ha kalkylerat in detta i sina bedömningar. Det kan inte vara samhällsekonomiskt riktigt att staten i ett sådant läge som vi i dag har skall ställa lån eller garantier till förfogande för en industri som i övrigt tycks ha gott om pengar. Förslaget från regeringen innebär också att ett reservationsanslag förs upp i den så ansträngda budgeten, där vi i övrigt försöker hålla igen.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen vid mom. 3 i jordbruksutskottets hemställan. I reservationen yrkas avslag på ett förslag om ett lån från staten till PLM på 50 milj. kr. för bildande av pantbolag.

Anf. 140 SÖREN NORRBY (fp):

Herr talman! Det är nu sex år sedan MIKO avlämnade sitt betänkande Dryckesförpackningar och miljö. MIKO var ju förkortning för utredningen om kostnaderna för miljövärden. Jag hade förmånen att vara en av ledamöterna i den kommittén. I den drog vi upp riktlinjerna för en, som jag tycker, ganska bra förpackningspolitik.

Fem regeringar har haft en annan uppfattning – åtminstone har de inte gjort något med anledning av förslagen. Ja, det förstås – nya utredningar har fått syssla med förpackningsfrågorna. Jag tycker inte att den senaste lyckades särskilt bra. Lyckligtvis delade många remissinstanser och regeringen den uppfattningen. Proposition 131 bygger i huvudsak på den överenskommelse som regeringen träffat med bryggerierna, handeln och PLM. Som jag har uppfattat saken skulle den överenskommelsen ha kunnat vara klar för kanske ett och halvt år sedan. Hade någon tidigare regering följt MIKO:s förslag, hade statsmakterna haft initiativet i förpackningsfrågor. Vi hade då kanske sluppit debatter och konfrontationer, som inte alltid har burit sakens prägel. Förpackningsindustrin och bryggerierna nappade på MIKO:s idéer och tog fram en återvinningsbar aluminiumburk för öl och läsk. Men då var inte det bra. Många konsumenter tycks dock gilla den här förpackningen, eftersom de betalar mycket mer för drycken i aluminiumburk än vad den skulle kosta, om de hade köpt den i returflaska. Det kan skilja 3 à 4 kr. litern i samma butik. Andra ser aluminiumburken som en symbol för miljöförstöring och resursslöseri och vill att den skall förbjudas. Det här är alltså ett exempel på polarisering i debatten. I en marknadsekonomi är det ju så, att konsumenternas efterfrågan skall styra produktionen. Om konsumenterna

efterfrågar det billigare och samhälleligt bättre returglas, kommer det att finnas kvar. Ett nytt returglassystem kostar ett par hundra miljoner att införa. Det kan innebära att konkurrenssituationen kostnadsmissigt försämraras något för returglas, men fortfarande är detta det förpackningssystem som totalt sett är bäst. I ett sådant läge gäller det för samhället att använda styrmedel av olika slag för att åstadkomma det långsiktigt och från övergripande utgångspunkter bästa.

En egenhet hos dryckesförpackningar sågs vara att de skräpar ned. Som jag ser det är det den som slänger något i naturen, på gator och torg som skräpar ned. Det är först då, när någon har slängt något avfall, som det blir skräp. Det låter ibland i debatten som om visst avfall självt hittade vägen ut i naturen för att sedan bli kvar där. Den sortens debatt har jag mycket svårt att förstå.

Det finns olika slags miljövärdare. Vissa använder händerna för att hålla demonstrationsplakat, andra använder dem för att plocka skräp. Jag hör sedan gammalt till den senare gruppen. Det jag hittar i naturen är verkligen inte bara slängda förpackningar. Bland de förpackningar som jag har plockat upp är det verkligen inte bara burkar. Där finns plastflaskor och mjölkpaket, och där finns bärkassar och smörbyttor, engångsglas och returflaskor. Ja, just det, returflaskor. Ganska många dessutom. En del krossade, de är värst. Hellre plockar jag tio aluminiumburkar än en pangad returflaska. Det säger vi som brukar städa efter dem som skräpar ned. Visst, det finns många öl- och läskburkar också. Massor med gamla bleckplåtsburkar, sådana som enligt självutnämnda experter skulle ha rostat bort för länge sedan. Men så, den där gamla bleckplåtsburken har ett lock av aluminium, och det rostar inte. Dessutom är bleckplåten segare än de flesta tror. Efter fem år hade burkarna vid ett finskt försök inte rostat bort i naturen, utan man var tvungen att förlänga försöket med ytterligare fem år. Perioden har ännu inte gått till ända så jag vet inte hur det gick.

I söndags träffade jag en mängd barn som hade samlat öl- och läskburkar i naturen. De fick 10 öre styck för burkarna, överlyckliga över en rejäl extra veckopeng. Vi räknade burkar och pratade miljövärd tillsammans med Miljö-Pelle. Det är miljontals burkar som har samlats på det sättet. Erfarenheterna av det här säger åtminstone mig att 25 öres pant räcker för en hög återvinningsgrad.

O.K. en del kommer inte tillbaka, hamnar i soporna eller, i förhållandevis få fall, ute i naturen. Då blir så att säga en pantslant över. Den kan räcka till kampanjer mot nedskräpning. Sådana behövs för att förebygga att folk skräpar ned och för att få folk att städa i naturen. Det är miljövärd som alla klarar med sina egna händer.

Herr talman! Jordbruksministern har lyckats bra med proposition 131, trots att det såg litet illavarslande ut för något år sedan.

Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande 32 och till skatteutskottets hemställan i dess betänkande 61.

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

Tisdagen den
18 maj 1982

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

Anf. 141 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Frågor om dryckesförpackningar och miljö har i snart två decennier varit ständiga ämnen i den allmänna debatten. Under senare delen av 1970-talet har debatten i dessa ämnen också kommit att gälla energi- och resursaspekter. Vad som främst har tilldragit sig intresse är användningen av engångsförpackningar för öl och läskedrycker. Från miljövardshäll har man hävdad – enligt min mening med rätta – att utnyttjandet av engångsförpackningar utan återvinning innebär miljöolägenheter i form av nedskräpning och slöseri med energi och resurser.

Bland engångsförpackningarna har två sorter dominerat. På 1960-talet och det tidiga 1970-talet var det engångsglaset. Utbredningen av den förpackningstypen hejdades effektivt när förpackningsavgiften infördes år 1973. Engångsglaset har nu praktiskt taget försvunnit, och i dess ställe har vi fått metallburken. Under de allra senaste åren har debatten i huvudsak handlat om aluminiumburken, som introducerades i stor skala förra året då PLM började tillverkningen i Fosiefabriken.

Av den årliga konsumtionen av öl och läskedrycker är ungefär 60 % returglas. Såsom jag framhållit i den proposition som behandlas här är returglas det förpackningssystem som är bäst från miljö-, resurs- och energisynpunkt. Det är också – och det är viktigt – den för konsumenterna billigaste dryckesförpackningen. Mot denna bakgrund, John Andersson, är det väsentligt att kunna konstatera att bryggerierna vid överläggningarna med mig utfäst sig att slå vakt om returglas och att fortsätta det redan inledda arbetet med att modernisera systemet med returglas. Denna fråga är från allmän synpunkt så betydelsefull att regeringen uppdragit åt utredningen om återvinning av dryckesförpackningar att följa utvecklingsarbetet och att lämna förslag till hur övergången till ett förbättrat returglassystem kan påskyndas. Nedskräpningen är det största miljöproblemet med engångsförpackningar. Ju fler engångsförpackningar av visst slag som används, desto större blir nedskräpningen genom sådana förpackningar. Förpackningsmaterialet spelar naturligtvis en viss roll. Varje slag av engångsförpackning som används i samma omfattning som t. ex. aluminiumburken, dvs. till ett antal av 400–500 miljoner per år, kommer självfallet att ge upphov till nedskräpning. Man skall därför inte tro att man löser miljöproblemen med engångsförpackningar genom att bara införa ett förbud mot aluminiumburken.

Om vi vill ha kvar möjligheten att i vissa situationer köpa öl och läsk i engångsförpackningar – det tror jag att de allra flesta vill – måste problemen lösas med andra åtgärder än med förbud. Sådana åtgärder måste bygga på en genomtänkt förpackningspolitik.

Som det har framhållits i propositionen bör samhällets åtgärder i fråga om dryckesförpackningar ha sin utgångspunkt i att åtgärderna – med beaktande av konsument- och arbetsmiljöaspekter – skall främja utvecklingen av förpackningssystem som medför minsta möjliga olägenheter från nedskräpnings- och andra miljösynpunkter och som därtill är resurs- och energisnåla. Det är denna principiella syn som jag har anlagt på aluminiumburksfrågan.

Den har lett fram till ställningstagandet att en lösning kan vara att införa ett system med effektiv återvinning av tomma aluminiumburkar. Därigenom motverkas nedskräpning, och man spar energi och resurser. Återvunna burkar kan smältas om till ny plåt.

Det är för mig en glädje att kunna konstatera att denna mycket omdiskuterade fråga nu ser ut att kunna lösas under bred politisk enighet och i samförstånd med berörda delar av näringslivet.

Det riksdagsbeslut som nu skall fattas i detta ärende får enligt min mening betydelse också för framtida ställningstaganden till förpackningspolitiska frågor. För både samhälle och näringsliv är det till fördel att de principer som skall gälla på detta område har klarlagts.

I fråga om förslaget till villkorslån om 50 milj. kr. har socialdemokraterna i en utskottsreservation yrkat avslag med motiveringen att insamlingen av aluminiumburkar för att nå det uppställda målet är en fråga för berörda delar av näringslivet och att staten därför inte bör gå in med någon form av ekonomiskt stöd.

Jag vill understryka att det lån som det här är fråga om i princip skall återbetalas. Det är alltså inget bidrag från staten. Jag delar självfallet reservanternas uppfattning att ansvaret för återvinningen och därmed för verksamheten i pantbolaget vilar på berörda delar av näringslivet. Och lånet är inte heller avsett för den fortlöpande verksamheten. Som jag har sagt i propositionen behövs lånet för att minska riskerna när det gäller bolagets likviditet i inledningsskedet. Lånet är således till för att underlätta pantsystemets införande.

Villkorslånet är helt enkelt en del av den överenskommelse som finns med bryggerierna, handeln och PLM om ett pantsystem för aluminiumburkar. Jag befarar att överenskommelsen inte kommer att kunna genomföras, om riksdagen fäller förslaget i denna fråga. Villkorslånet är som sagt inget bidrag från statens sida. I propositionen har jag uttalat att marknadsmässig ränta skall tas ut och att lånet skall betalas tillbaka i den takt som resultatet i bolaget möjliggör.

Meningen är att lånet skall bidra till finansieringen av de utvecklingskostnader för pantsystemet som uppkommer fram till dess att systemet införs. Som var och en förstår är det ett mycket omfattande utvecklingsarbete som måste göras innan ett nytt och hela landet täckande återvinningssystem kan sättas i gång. All teknisk utrustning måste testas under längre tid. Av pantmaskiner måste olika tekniska varianter utprovas. Av varje variant måste kanske ett hundratal exemplar provas. Inköp av maskiner och långtidstestet av dem drar stora kostnader, som senare inte till alla delar kan nyttiggöras i verksamheten. Vidare måste tomurkar inköpas i de områden av landet där försöken skall bedrivas. Därtill kommer att stora informationsinsatser måste genomföras. I projektet kommer drygt 50-talet personer att vara sysselsatta fram till dess att pantsystemet införs, medan pantbolaget för tiden därefter kommer att sysselsätta kanske högst tio personer. Personalkostnaden är alltså väsentligt mycket högre under utvecklingsskedet än under normaldrift.

Tisdagen den
18 maj 1982

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

Till detta kommer naturligtvis ojämlikheten mellan de olika delägarna i pantbolaget. Två delägare är PLM och bryggerinäringen, som i sin tur består av det stora Pripps och ett antal småbryggerier, vilka inte har ekonomiska resurser för att gå in med egna pengar. Dessutom tillkommer handeln, som inte heller har några pengar att sätta in.

Jag tycker därför att det är litet egendomligt att socialdemokraterna har reserverat sig i den här frågan. Jag hoppas bara att reservanterna är medvetna om, att om riksdagen skulle avslå propositionen i denna del kan det äventyra överenskommelsen.

Anf. 142 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Turerna har varit många i frågan om aluminiumburken, och därför skall jag fatta mig kort. Jordbruksministern säger att industrin har gjort utfästelser att bevara ett returglassystem. Jag vill då bara erinra om att industrin även 1976 gav löften om att berörda samhällsorgan skulle informeras när nya förpackningar introduceras. Man kan konstatera, vilket jag tycker är anmärkningsvärt, att varken PLM eller Pripps har uppfyllt dessa löften, trots att både PLM och Pripps hade ledande direktörer med i en expertgrupp ansluten till miljökostnadsutredningen. Dessa löften gav man 1976 – är löftena av i dag mera värda?

Jag skulle vilja sluta med att citera något av vad jordbruksministern säger i propositionen:

”För egen del vill jag framhålla att vårt nuvarande returglassystem är det förpackningssystem som är bäst från miljö-, resurs- och energisynpunkt. För konsumenterna är returglaset den billigaste dryckesförpackningen.”

Detta är, enligt min mening, ett helt riktigt konstaterande. Det är bara synd att åtgärderna inte följer de riktlinjerna.

Anf. 143 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Vi tycker naturligtvis att det är oerhört viktigt att pantbolaget kommer till stånd och att vi får ett verkligt bra återvinningssystem. Men dessa kostnader är inte av annan art än de kostnader som många andra industrier måste räkna med i sitt utvecklingsarbete – låt vara att de är speciellt knutna till en fråga som har diskuterats mycket.

Men vi anser alltså att det bör vara möjligt för bryggerierna och handeln att få lån på den öppna kapitalmarknaden till dessa kostnader. Och eftersom det skall vara marknadsmässig ränta finns det ingen anledning att staten skall gå in med lån. Jordbruksministern säger att ”i princip skall lånet återbetalas”. Om det blir ett statligt lån – vilket vi inte önskar – hoppas vi verkligen att det skall återbetalas i praktiken. Det är nämligen orimligt att staten, i ett läge med mycket dåliga statsfinanser, skall medverka med ett lån på 50 milj. kr., samtidigt som man alltså måste spara på livsmedelssubventioner som betyder så mycket för vanliga konsumenterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Jordbruksutskottets betänkande 32

Nr 152

Tisdagen den
18 maj 1982

Mom. 1 (förbud mot tillverkning av öl- och läskedrycksburkar av aluminium)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna 1980/81:358 och 1981/82:2206 av Lars Werner m. fl.

*Återvinning av
dryckesförpack-
ningar av alumi-
nium*

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (lån till ett pantbolag)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 153 för reservationen av Maj Britt Theorin m. fl.

Skatteutskottets betänkande 61

Mom. 1

Efter ställda propositioner på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 15 för motion 1980/81:1095 av Lars Werner m. fl.

22 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

23 § Anf. 144 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista skall socialutskottets betänkande 43 och utbildningsutskottets betänkande 29 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt justitieutskottets betänkande 56 sättas sist.

24 § Kammaren åtskildes kl. 23.57.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert